

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Irena Vižintin

**Mediji na konici jezika –
tiskani zamejski mediji na avstrijskem Koroškem**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Irena Vižintin

Mentorica: doc. dr. Maruša Pušnik

**Mediji na konici jezika –
tiskani zamejski mediji na avstrijskem Koroškem**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

Mojemu Žigu in družini

Hvala še mentorici doc. dr. Maruši Pušnik za nasvete, strokovno usmerjanje in vodilo, gospe Ireni Kokovnik in gospe Marjetki Krtelj za vztrajno vzpodbujanje in podporo, Žigu, Maji, Špeli, Miši in očetu Dragu pa hvala za pomoč pri pregledu naloge.

Mediji na konici jezika – tiskani zamejski mediji na avstrijskem Koroškem

Delo govori o tiskanih medijih zamejskih Slovencev na avstrijskem Koroškem in prinaša tekstualno analizo 24 izvodov časopisov in dveh intervjujev z urednikoma. Prikazuje, kako ter s kakšnimi jezikovnimi sredstvi, figurami in besednimi zvezami oba glavna tiskana zamejska časopisa *Novice* in *Nedelja* krepi povezanost med pripadniki manjšine, kakšno vlogo igrata pri vzdrževanju kolektivnega spomina, kako utrjujeta krščanske vrednote in podobe med manjšino ter kako krepi podobo koroškega/koroške Slovenca/Slovenke med mladimi na avstrijskem Koroškem. Naslanja se na Andersonovo teorijo zamišljenih skupnosti in ugotavlja, kako mediji ustvarjajo oz. oblikujejo in utrjujejo nacionalno identiteto. V skladu z oblikovanjem slovenske nacije 1848. leta prinaša zgodovino koroških Slovencev od 19. stoletja dalje s prikazom ključnih točk oblikovanja njihovega kolektivnega spomina (leto 1920, plebiscit, Avstrijska državna pogodba itd.). Delo ugotavlja, da sta oba osrednja tiskana medija koroških Slovencev z opravljanjem socialne in narodnotvorne funkcije osrednja točka povezovanja pripadnikov manjšine in igrata pomembno vlogo pri vzdrževanju kolektivnega spomina, krščanske vrednote utrjujeta oz. prikazujeta kot pozitivne in utrjujeta podobo koroškega/koroške Slovenca/Slovenke med mladimi.

Ključne besede: koroški Slovenci, *Novice*, *Nedelja*, nacionalna identiteta, kolektivni spomin.

The media on the tip of the tongue – printed media of the minority in Carinthia

The diploma examines the printed media of the Slovene minority in Carinthia and comprises a textual analysis of 24 issues of newspapers and two interviews with the editors. The work demonstrates how and with which linguistic means, figures and phrases both of the main newspapers of the Slovene minority *Novice* and *Nedelja* strengthen the relationships between minority members, what role do they have in maintaining the collective memory of the minority, how do they strengthen Christian values and how they strengthen and reaffirm the image of Carinthian Slovenians between young people in Carinthia. The diploma is theoretically founded on the theory of imagined communities by Anderson which elaborates how the media create and strengthen the national identity. In accordance with the creation of the Slovenian nation in 1848, the work interprets the history of the Slovene minority in Carinthia from the 19th century with representation of key points and events that shaped their collective memory (the year 1920, the plebiscite, the Austrian State Treaty ...). The author establishes that both of the main newspapers of the Slovene minority in Carinthia, have with their social and national awareness, a leading role in strengthening the ties and relationships between minority members and have a very important part in maintaining the collective memory, strengthening of Christian values and strengthening the image of Carinthian Slovenians between young.

Key words: Carinthian Slovenians, *Novice*, *Nedelja*, national identity, collective memory.

KAZALO

1	UVOD.....	7
2	KULTURNO-ZGODOVINSKI OKVIR: SLOVENCİ V AVSTRIJI	10
2.1	SLOVENSKA MANJŠINA NA KOROŠKEM: naselitveni prostor, število in kulturno-politična organiziranost	10
2.2	ZGODOVINSKI PREGLED.....	12
2.2.1	Slovenci na Koroškem v 19. stoletju.....	12
2.2.2	Slovenci na Koroškem od razpada Avstro-Ogrske (1918) do plebiscita (1920)	14
2.2.3	Slovenci na Koroškem v prvi avstrijski republiki (1918–1934): plebiscit leta 1920	15
2.2.4	Slovenci na Koroškem v drugi republiki (1945–1984): 7. člen ADP	19
2.2.5	Manjšina danes: po vstopu Slovenije v EU.....	20
3	NACIONALNOST, KOLEKTIVNI SPOMIN IN MEDIJSKE REPREZENTACIJE NA AVSTRIJSKEM KOROŠKEM.....	22
3.1	NACIJA KOT ZAMIŠLJENA SKUPNOST.....	22
3.2	VLOGA MEDIJSKEGA DISKURZA IN KOLEKTIVNEGA SPOMINA PRI OBLIKOVANJU NACIONALNE IDENTITETE.....	24
3.3	PRELOMNO LETO 1920	26
4	MANJŠINSKI MEDIJI IN NJIHOVO DELOVANJE	28
4.1	PRAVICA DO INFORMIRANJA KOT POSEBNA MANJŠINSKA PRAVICA.....	28
4.2	ZAKONSKA PODLAGA: manjšinski mediji na avstrijskem Koroškem.....	29
4.3	FUNKCIJE MANJŠINSKIH MEDIJEV	30
5	ŠTUDIJA PRIMERA: ANALIZA DVEH TISKANIH ZAMEJSKIH MEDIJEV NA AVSTRIJSKEM KOROŠKEM <i>NOVIC</i> IN <i>NEDELJE</i>	33
5.1	SLOVENSKI MEDIJI NA AVSTRIJSKEM KOROŠKEM.....	33
5.2	METODOLOŠKI OKVIR.....	34
5.3	NOVICE: DELOVANJE, NASTANEK IN VSEBINSKA SESTAVA.....	35
5.4	NEDELJA: DELOVANJE, ZGODOVINA IN VSEBINSKA SESTAVA.....	40

5.5	TEKSTUALNA ANALIZA ČASOPISNIH PRISPEVKOV IN ANALIZA INTERVJUJEV	43
5.5.1	Ustvarjanje nacionalne identitete	43
5.5.2	Ohranjanje kolektivnega spomina	46
5.5.3	Pozitivna krščanska podoba	47
5.5.4	Podoba koroškega/koroške Slovenca/Slovenke med mladimi	47
6	SKLEP	50
7	LITERATURA	54
	PRILOGI	63
	PRILOGA A	63
	PRILOGA B	69

1 UVOD

Tema, ki jo opisujem v svojem diplomskem delu, se nanaša na medijski svet manjšine, in sicer na prikaz ustroja in delovanja dveh najpomembnejših tiskanih medijev na avstrijskem Koroškem s posledicami na oblikovanje in ustvarjanje identitete koroških Slovencev ter ohranjanje kolektivnega spomina. Za temo sem se odločila, ker me po triletnem bivanju na avstrijskem Koroškem in delu v šolski instituciji, ki poleg medijev pomembno pripomore k oblikovanju in ustvarjanju nacionalne identitete, zanima, kako manjšinski mediji, ki že na prvi pogled delujejo drugače kot osrednjeslovenska časopisa *Delo* in *Dnevnik*, delujejo (koliko novinarjev sodeluje pri takih časopisih, kakšne vrste novic prevladujejo, kako se financirajo, s kakšnimi jezikovnimi težavami se srečujejo pri pisanju ipd.) in na kakšen način vse vplivajo na življenje manjšine.

Časnika, ki ju v delu predstavljam, *Novice* in *Nedelja*, sta dva najbolj pomembna tiskana časopisa koroških Slovencev. Gre za dva tedenska medija, ki ju pripadniki slovenske manjšine zelo dobro poznajo in redno berejo. Večina bralcev je naročnikov, številke pa so dostopne v skoraj vseh večjih zavodih in ustanovah, kjer se manjšina zadržuje, npr. v zbornicah in knjižnicah dvojezičnih šol, v pisarnah dvojezičnih uradov in slovenskih podjetjih, v Slovenski študijski knjižnici ipd. Poleg njiju izhaja na Koroškem še nekaj različnih slovenskih ali dvojezičnih listov, npr. *Mladi rod* za mladino in otroke, glasilo *Dialog* v občini Tinje, glasilo Enotne liste Bilčovs *Naša občina* idr.

V središče naloge postavljam štiri raziskovalna vprašanja. Zanima me, kako ta dva osrednja slovenska manjšinska časopisa na Koroškem krepijo povezanost manjšine in sodelujeta pri ustvarjanju nacionalne identitete njenih pripadnikov. Nadalje me zanima, kakšno vlogo igrata ta dva časopisa pri vzdrževanju kolektivnega spomina manjšinske skupnosti. Zanima me še, kako utrjujeta krščanske vrednote in podobe med manjšino. In še, kako podobo koroškega/koroške Slovenca/Slovenke krepijo med mladimi na avstrijskem Koroškem.

Pri analizi se opiram na nacionalne in etnične študije in Andersonovo razumevanje nacije kot zamišljene skupnosti (angl. *imagined community*) (1998, 47–53). Oba osrednja

zamejska časopisa razumem kot prenašalca sporočil znotraj skonstruiranega medijskega diskurza, specifičnega za manjšino na Koroškem: ta je podvržena »dvema nasprotujočima interpretacijama« (Pušnik 2008, 61) istih zgodovinskih dogodkov in se nenehno pogaja z dvema nacionalnima – z avstrijsko in slovensko – vednostima o preteklosti. S tem ustvarja svojo identiteto, konstruiranje katere je »proces, ki ni nikoli končan« (Hall 1997, 2). Tudi jezikovna specifika kaže na to: koroški Slovenci so podvrženi nemščini kot jeziku okolja, v slovenščini pa komunicirajo največkrat le v zasebnih sferah, v javnih le v primeru javnega udeleževanja in združevanja, ki ga organizirajo med seboj: manjšinski medijski svet, manjšinska politika, kulturne prireditve, dvojezično šolstvo ipd. Pri tem so stopnja, znanje in pogostost uporabe slovenskega jezika med posamezniki zelo različni, jezik pa je, kar je opaziti že pri pregledu časopisja, poseben v primerjavi s standardnim knjižnim jezikom v Republiki Sloveniji. Tako oblikovan jezik razumem z njegovo dvojno vlogo: kot element diskurza in element, ki ta diskurz (so)ustvarja.

Zgodovinski dogodki, ki so del skupne preteklosti vseh koroških Slovencev, bistveno vplivajo na ustvarjanje njihove identitete, na način, kako to identiteto razumejo in jo oblikujejo. Osrednji in najpomembnejši med njimi je plebiscit leta 1920, ki je postal del slovenskega kolektivnega spomina. Ta je poleg obdobja propadanja habsburškega imperija začetna točka zgodovine podrejenosti, izolacije in »manjšinskosti« v kolektivnem spominu koroških Slovencev (Pušnik 2001, 71) ter še danes bistveno vpliva na meddržavne odnose med republikama Avstrijo in Slovenijo (Mrše 2007, 7). Predpostavljam, da te okoliščine bistveno vplivajo na izbiro in obravnavanje tematike v zamejskih časopisih, zato želim v nadaljevanju svoje naloge vzpostaviti povezavo med naslednjimi tremi elementi: slovensko nacionalno identiteto koroških Slovencev, kolektivnim spominom in delovanjem zamejskih medijev.

Cilj diplomskega dela je zaobjeti vse omenjene paradigme skupaj in ob apliciranju teoretičnih izhodišč na posamezne primere ugotoviti, kako mediji ustvarjajo nacionalno identiteto in povezanost koroških Slovencev kot manjšine.

S svojim delom želim pokazati in opomniti na načine delovanja slovenske manjšine na Koroškem, na perspektive, s katerimi se srečuje, in na pomembnost raziskovanja tega področja. Pri analizi prispevkov in argumentaciji se opiram na izsledke intervjujev z urednikoma obeh osrednjih raziskovanih medijev in tekstualno analizo posameznih prispevkov v naključno izbranih izvodih obeh časopisov od leta 2008 do 2011.

Diplomsko delo je razdeljeno na dva dela: v prvem je podan kulturno-zgodovinski in teoretični okvir dela, v drugem pa sledi študija primera. Po uvodu v prvem poglavju so v drugem poglavju opisani naselitveni prostor, število in kulturno-politična organiziranost manjšine na Koroškem ter zgodovinski pregled od začetka 19. stoletja do danes. V tretjem so podane teoretične osnove, iz katerih je v nadaljevanju izpeljana študija primera: prikazana sta Andersonovo razumevanje nacije kot zamišljene skupnosti ter vloga medijskega diskurza pri oblikovanju kolektivnega spomina in nacionalne identitete. Na podlagi konkretnega primera iz strokovne literature je prikazano različno razumevanje dveh nacij pri interpretaciji istega zgodovinskega dogodka. Značilnosti manjšinskih medijev, njihovega delovanja in funkcij so prikazane v četrtem poglavju. Poleg analize v študiji primera in metodološkega okvira, ki se nahajata v petem poglavju, so v tem na kratko opisani slovenski manjšinski mediji, ki delujejo na avstrijskem Koroškem, širše pa dva osrednja tiskana medija koroških Slovencev *Novice* in *Nedelja*. Naloga se zaključuje s sklepom.

Področij, ki bi jih bilo vredno raziskati v zvezi s slovenskimi manjšinami, ostaja še veliko, predvsem pomembno pa je pri analizi vključiti širše zgodovinsko ozadje in kulturni okvir posameznih manjšin. Ker se spreminja čas, z njim zgodbe v medijih, pogledi in narativna perspektiva mnenjskih voditeljev, je tematiko manjšinskih medijev treba raziskovati vedno znova, pri tem pa upoštevati pomembnost medijskih reprezentacij, kolektivnega spomina in medijskega diskurza pri oblikovanju podob. Želim si, da bi moja naloga osvetlila to tematiko in bila tudi drugim pobuda za nadaljnje raziskovanje.

2 KULTURNO-ZGODOVINSKI OKVIR: SLOVENCİ V AVSTRIJI

2.1 SLOVENSKA MANJŠINA NA KOROŠKEM: naselitveni prostor, število in kulturno-politična organiziranost

Slovenska manjšina na avstrijskem Koroškem je ena od šestih narodnih skupin (nem. *Volksgruppen*) v Republiki Avstriji (v nadaljevanju: RA). Tam živi manjšina še na Štajerskem, vendar v manjšem obsegu kot na Koroškem. Natančno število pripadnikov manjšine ni znano, saj Avstrija v svojih popisih ne popisuje prebivalstva po narodnosti, temveč zgolj po pogovornem jeziku. Večina strokovnih in tudi javnomnenjskih ocen potrjuje, da je Slovencev v Avstriji več, kot je prikazano po popisih. V popisu prebivalstva iz leta 1991 so tako našteali na Koroškem nekaj več kot 15 tisoč pripadnikov, leta 2001 pa celo manj, in sicer 12 tisoč. Ocenjuje pa se, da manjšina na Koroškem danes šteje nekaj deset tisoč ljudi, na Štajerskem pa nekaj tisoč. (Jesih 2007, 61)

Tradicionalno se naselitveno območje koroških Slovencev razprostira od Šmohorja na zahodu do Labota na vzhodu vzdolž avstrijsko-italijanske in avstrijsko-slovenske meje. Zajema tri doline: spodnjo Ziljo, Rož in Podjuno oz. najvzhodnejši del okraja Šmohor, južni del okraja Beljak, južni in osrednji del okraja Celovec in celotni okraj Velikovec. (Enotna lista)

Krovne organizacije, v katerih je organizirana večina društev, institucij in posameznikov manjšine na Koroškem, so Narodni svet koroških Slovencev (v nadaljevanju: NSKS), Zveza slovenskih organizacij (v nadaljevanju: ZSO) ter Skupnost koroških Slovencev in Slovenk (v nadaljevanju: SKS). Ustanovljene so bile leta 1949 (NSKS), 1955 (ZSO) in 2003 (SKS). Njihova naloga je zastopanje političnih, gospodarskih in kulturnih pravic koroških Slovencev na osnovi ustavnih in drugih pravnih norm za zaščito narodnih skupnosti. Zavzemajo se za pravice na osnovi mednarodnih in meddržavnih pogodb, konvencij, načel in priporočil o varstvu človekovih pravic, še zlasti pa na osnovi Avstrijske državne pogodbe (v nadaljevanju: ADP) z dne 15. maja 1955, SKS z novim projektom pa

trenutno tudi za vprašanje večjezičnosti. (Narodni svet koroških Slovencev; Skupnost koroških Slovencev in Slovenk)

NSKS, ki skupaj z ZSO svoje delovanje in stališča usklajuje v Koordinacijskem odboru koroških Slovencev (v nadaljevanju: KOKS), ima tudi svoje predsedstvo, ki je izvršno telo organizacije in odgovorno najvišjemu organu NSKS Zboru narodnih predstavnikov (v nadaljevanju: ZNP). Njegova naloga je sklepati o smernicah za delovanje sveta. Člani so neposredno izvoljeni in predstavljajo vse plasti Slovencev na Koroškem. (Narodni svet koroških Slovencev)

Organizaciji NSKS in ZSO sta leta 1999 ob ustanovitvi »novega« KOKSA¹ za boljše delovanje podpisali pogodbo, s katero sta za v prihodnje opredelili naslednja politična stališča (Jesih 2007, 100):

- da sta legitimni zastopnici koroških Slovencev;
- da delujeta na podlagi 7. člena ADP in novejših evropskih in drugih mednarodnopravnih dokumentov manjšinskega varstva;
- da je politični in svetovnonazorski pluralizem tudi med koroškimi Slovenci dejstvo in bistveni element demokratične družbe;
- da se v interesu narodne skupnosti zavzemata za koordinacijo in sodelovanje.

Veliko večino slovenskih društev in institucij združujeta osrednji kulturni organizaciji Krščanska kulturna zveza in Slovenska prosvetna zveza. Slovenci na Koroškem imajo tudi samostojno politično stranko, imenovano Enotna lista. (Enotna lista) Njena predhodnica je bila Koroška enotna lista, ustanovljena leta 1974. Ustanovila sta jo NSKS in Klub slovenskih občinskih odbornikov za nastop na deželnozborskih volitvah v letu 1975. (Jesih 2007, 116) Danes je njen predsednik mag. Vladimir Smrtnik. Enotna lista ima člane v več občinskih svetih, še vedno pa nimajo predstavnika v koroškem deželnem zboru.²

¹ V drugi polovici 80. let je prišlo do vse večjih zahtev NSKS-ja po reorganizaciji KOKSA. Kmalu zatem je delovanje KOKSA povsem zamrlo, novi koordinacijski odbor pa je bil ponovno ustanovljen leta 1999. (Jesih 2007, 79–80)

² Julija 2008 je koroški deželni zbor sprejel dogovor o znižanju volilnega praga za vstop v deželni zbor v drugem krogu delitve poslanskih glasov na 5 % (prej 10 %). Predvidevanja so, da bo vstop v deželni zbor kljub temu težko dosegljiv, saj se zahteva 5-odstotni volilni prag v vseh štirih koroških volilnih enotah.

2.2 ZGODOVINSKI PREGLED

Zgodovinskega pregleda se lotevam z 19. stoletjem. Pri pisanju o zgodovini se namreč naslanjam na dejstvo, ki ga v svojem zgodovinskem delu podajata Vasko in Simoniti (2009, 10) – ki pa ni, kot pravita, samo slovenska posebnost –, da zgodovine določenega ozemlja in njegovih prebivalcev ni mogoče reducirati samo na zgodovino enega naroda, saj se je velika večina evropskih narodov kot političen narod, kot nacija, izoblikovala šele v 19. stoletju. Zgodovino koroških Slovencev tako delim na naslednja obdobja (Inzko in drugi 1985, 5–9): Slovenci na Koroškem a) v 19. stoletju, b) od razpada Avstro-Ogrske do plebiscita, c) v prvi republiki, č) v drugi republiki in d) manjšina danes.

2.2.1 Slovenci na Koroškem v 19. stoletju

Do sredine 19. stoletja je slovensko, povečini agrarno prebivalstvo živelo na ozemlju, ki ga lahko dokaj natančno določimo z mejami (slovenskih) sodnih okrajev. Tu je bilo slovensko narodno ozemlje. Na slovenskem Koroškem je bilo takrat deset takih okrajev: Šmohor, Borovlje, Celovec, Rožek, Beljak, Pliberk, Dobrla vas, Železna Kapla, Velikovec in Šentpavel. Kljub vsemu je treba opozoriti (Fischer in drugi 2006, 17–18), da meje sodnih okrajev, združenih v okrajna glavarstva, niso povsem identične s slovenskimi etničnimi mejami, poleg tega pa se je narodna meja v drugi polovici 19. stoletja premikala proti jugu. (Mačkovšek v Fischer in drugi 2006, 17) Poseben problem glede odstotka nemškega prebivalstva so bila poleg mest na obrobju (Trst, Gorica, Celovec) tudi druga večja mesta na Slovenskem. V Celovcu, ki je imel še leta 1857 manjši delež slovenskega prebivalstva kot Ljubljana, je leta 1910 tako živelo samo še nekaj več kot 600 ljudi s slovenskim občevalnim jezikom. (Mačkovšek v Fischer in drugi 2006, 18)

Prvo anketo o jezikovni pripadnosti prebivalstva so izvedli avstrijski uradi pod vodstvom barona von Czörniga leta 1846, etnično stanje pa naj bi bilo v tem času podobno, kot je bilo že v 15. stoletju. Severno od jezikovne meje je vladal nemški govor, južno slovenski, ponekod pa so bila tudi območja z mešanim jezikom. Predvsem na teh so analize pokazale,

da so Czörnigovi podatki nenatančni, Inzko in drugi (1985, 33) pišejo, da je bilo tam nekoliko več Slovencev.

Upoštevajoč stare meje (z Mežiško dolino, Jezerskim in Kanalsko dolino) je bilo od 318.577 prebivalcev 223.033 Nemcev, kar predstavlja 70,01 %, 95.544 pa Slovencev, to predstavlja 29,9 %; tako je tretjina koroškega prebivalstva okoli sredine 19. stoletja še govorila slovensko. Kot rečeno, je večina slovensko govorečega prebivalstva živela južno od jezikovne meje, kar pomeni, da je bilo tam 103.000 Slovencev, Nemcev pa le 16.000. V naslednjih treh desetletjih uradnega štetja ni bilo, nato pa je od leta 1880 na vsakih deset let prišlo do štetij, pri katerih so upoštevali kot kriterij za jezikovno pripadnost občevalni jezik. Tako je dvojezično slovensko prebivalstvo tam, kjer je prevladoval nemški jezik, kot občevalni navedlo nemški jezik, s čimer se je prištelo k Nemcem. Rezultati štetja so tako ob že znanem in obstoječem nemškonacionalnem pritisku še dodatno postopoma naraščali v prid nemškega prebivalstva. (Inzko in drugi 1985, 33–35) Moritsch (2000/01, 17) navaja, da je bilo dosledno dvojezično predvsem moško prebivalstvo, ki se je ukvarjalo s trgovanjem, tovorništvom ali/in prevozom, nemščine pa so se učili še tisti, ki so se hoteli družbeno povzpeti ali pa uiti občutku družbene manjvrednosti.

Fischerjeva in drugi (2006, 18) pišejo, da lahko razvoju celotnega prebivalstva na slovenskem etničnem ozemlju zanesljiveje sledimo po letu 1857, ko je habsburška monarhija s posebnima zakonoma o ljudskih štetjih iz let 1857 in 1869 uvedla obvezen popis prebivalstva. Ker je popis leta 1857 ugotavljal stalno ali tako imenovano domače prebivalstvo, ni povsem primerljiv s popisi v letih 1869, 1880, 1890, 1900 in 1910, ki so ugotavljali navzoče prebivalstvo in so bili sodobni in zanesljivi.

Omembe vredno v času 19. stoletja na Koroškem je tudi kulturno gibanje, ki je takrat potekalo na tem ozemlju in doseglo pomembne uspehe. Takrat sta tam delovala predvsem Andrej Einspieler in Anton Janežič, ki je sestavil tudi slovenski slovar in slovnico. Med leti 1850 in 1858 so izhajali v Celovcu kar štirje slovenski časopisi, leta 1851 pa je bilo ustanovljeno tudi Društvo svetega Mohorja, ki danes obstaja v Celovcu kot osrednja slovenska založba Mohorjeva družba. (Inzko in drugi 1985, 37; Mohorjeva)

Od sedemdesetih let 19. stoletja dalje je prišlo tudi do sprememb na političnem področju: oblikoval se je enoten slovenski politični tabor, ki je kandidiral tudi na volitvah. Leta 1882 je ustanovil časopis *Mir* pod vodstvom Andreja Einspielerja³ in začel graditi omrežje gospodarskih in kulturnih organizacij (hranilnice, posojilnice, poljedelske zadruga itd.). (Inzko in drugi 1985, 38) Tabor je bil pretežno konzervativnega značaja, usmerjen v smislu novodobnega političnega katolicizma, v njem pa je igrala najpomembnejšo vlogo slovenska duhovščina. Tako je nastala strankarska razdelitev: liberalno je pomenilo nemško, klerikalno pa slovensko. Tudi nekoliko kasneje so Slovence na Koroškem ločevali na dobre – tisti, ki so hoteli ohraniti državno enotnost z Nemci – in slabe, ki so bili nagnjeni k priključitvi južne Koroške k državi SHS. (Inzko in drugi 1985, 38–39; Moritsch 2000/01, 20–21; Pleterški 2003, 11)

Kasneje so se razmere za koroške Slovence še dodatno zaostriale, nekoliko več pravic uživajo šele danes, predvsem po vstopu Slovenije v EU, ob ponovni vzpostavitvi nekaterih deklaracij, ki zahtevajo mednarodnopravno spoštovanje vseh manjšin in tudi specifično manjšin na tem območju.

2.2.2 Slovenci na Koroškem od razpada Avstro-Ogrske (1918) do plebiscita (1920)

Inzko in drugi ugotavljajo (1985, 40), da je prva svetovna vojna znatno poslabšala položaj koroških Slovencev. Prišlo je do preganjanja vseh politično aktivnih Slovencev. Ob razpadu habsburške monarhije so koroški Slovenci ostali v Avstriji, ostali Slovenci pa so sprva zaživel v Državi Slovencev, Hrvatov in Srbov (ustanovljena 29. oktobra 1918), nato pa v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev (ustanovljena 1. decembra 1918). Istega leta 1918 je nastala tudi prva avstrijska republika, ki je bila sprva mišljena kot prehodna rešitev do popolne vključitve v skupno nemško državo. Kasneje se je ta želja spremenila, svoje dokončne meje pa je avstrijska republika dobila 10. septembra 1919 v senžermenski

³ Andrej Einspieler (1813–1888) je bil slovenski politik, duhovnik in publicist, ki se je vse svoje življenje boril za politične in jezikovne pravice koroških Slovencev. Imenovali so ga tudi oče koroških Slovencev.

mirovni pogodbi. (Inzko in drugi 1985, 44–57) Ta v svojem V. odstavku opredeljuje tudi varstvo manjšin in med drugim v 66. členu že takrat zapoveduje, da se »nobenemu avstrijskemu državljanu /.../ ne sme omejevati svobodne uporabe njegovega jezika v privatnem, poslovnem, verskem, časnikarskem in drugačnem oziru, kakor tudi ne na javnih zborovanjih« in da »morajo dobiti nenemško govoreči državljani tudi primerne olajšave pri uporabi svojega jezika pred sodiščem, in to v govoru in pisavi.« (Senžermenska pogodba 1919)

Za sporno ozemlje Koroške je prišlo decembra 1918 do regionalnih obmejnih bojev, ki so se nadaljevali tudi leta 1919. Sovražnosti so ustavili 14. januarja, 19. januarja pa sta obe strani podpisali sporazum o premirju, s katerim je kot demarkacijska črta obveljala dosežena bojna črta. Na zahodu je potekala po Karavankah, z izjemo Podrožce, potem pa prek Sel, Šmarjete, Apač in Galicije na Dravo, velikovško mostišče, spet na Dravo do Dravograda in do štajerske deželne meje. Kljub pogostim medsebojnim obstreljevanjem je premirje obveljalo do konca aprila 1919, ker pa so se začele širiti govorice, da Kraljevina SHS ne bo dobila tolikšnega ozemlja Koroške, kot je pričakovala, so enote Dravskega divizijskega območja na pritisk slovenskih politikov prekršile premirje in 29. aprila 1919 napadle na celotni demarkacijski črti. Avstrijske vojaške enote so prekršitev premirja izrabile in 2. maja 1919 začele protinapad z napadom na velikovško mostišče. Po neuspešnem pogajanju o premirju v Celovcu od 9. do 16. maja 1919 so se boji še nadaljevali, na mirovni konferenci v Parizu, ki se je začela 12. januarja istega leta, zasedala pa do januarja 1920 in bila sklepno dejanje prve svetovne vojne, pa je bilo sklenjeno, da se izvede plebiscit. (Fischer in drugi 2005, 215–218; Inzko in drugi 1985, 57–58)

2.2.3 Slovenci na Koroškem v prvi avstrijski republiki (1918–1934): plebiscit leta 1920

Plebiscit leta 1920, ki ga je v nasprotju z načelom skladnosti državnih meja z jezikovnimi določila mirovna konferenca v Parizu 21. junija 1919, je bil izveden v dveh conah: coni A (jugovzhodni del Celovške kotline, 1768 km²) in B (Celovec z okolico, 352 km²), z namenom, da se najprej izrazijo o prihodnji državni pripadnosti prebivalci cone A, ki je bila v večjem delu slovenska. Če bi glasovanje v coni A dalo Avstriji večino, bi odpadlo

glasovanje v cona B, kar se je kasneje tudi zgodilo. (Fischer in drugi 2005, 221; Inzko in drugi 1985, 58–59)

Meja med conama (glej spodaj, Slika 2.1) je potekala od Trupejevega Poldne (nem. *Mallestiger Mittagkogel*) v severni smeri proti Dravi, nadalje po toku Drave od kraja Na Dravi (nem. *St. Niklas an der Drau*) do Rožeka, dosegla zahodni konec Vrbskega jezera, ga razdelila na dva dela, naprej potekala zahodno od Vetrinja, Žrelca, Radiš, Pokrč, Važenberka, Djekš, Pustrice, Grebinja, Rude, Žvabeka in Labota; severno od nje je bila cona B, južno pa cona A. (Inzko in drugi 1985, 59)

Slika 2.1: Zemljevid plebiscitnega območja na Koroškem s conama A in B

Vir: Inzko in drugi (1985, 58).

Pri izvedbi plebiscita je delovala posebna medzavezniška komisija v Celovcu, sestavljena iz angleških, francoskih, italijanskih, avstrijskih in jugoslovanskih zastopnikov; ta naj bi uradno zagotavljala korektnost. (Inzko in drugi 1985, 59; Pleterski 2003, 20)

Jugoslovanska stran je v svoji propagandi poudarjala predvsem narodnostni element, slovenski etnični značaj velike večine prebivalstva. Vsi drugi elementi, tudi gospodarski, so imeli podrejen značaj, čemur v avstrijski propagandi ni bilo tako. Na drugi strani so ekonomski pomen namreč močno poudarjali in govorili, da podeželsko prebivalstvo ne more živeti brez celovškega mesta. V propagandnih plakatih so sporočali, da bodo koroški obrtniki zmogli skupaj z Avstrijo izdelke prodajati in dosegati gospodarske podvige,

izdelke kmetov bo kupovala celotna združena Koroška, delavcem pa bodo zagotovljene moderne »postave« za delavce, ki veljajo v Avstriji. (Pletherski 2003, 18–19, 31–33)

V coni A, kjer je bilo glasovanje 10. oktobra 1920, se je od 32.291 glasovalnih upravičencev glasovanja udeležilo 95,79 % upravičencev. Pravico do glasovanja so imeli moški in ženske, ki so bili 1. januarja 1919 stari najmanj 20 let in so imeli stalno bivališče na plebiscitnem območju ali pa so pred 1. januarjem 1912 imeli na Koroškem stalno bivališče oziroma domovinsko pravico. Veljavnih glasov je bilo vseh skupaj oddanih 37.304 (to je 94,94 %), od tega za Republiko Avstrijo 22.025 (to je 59,04 %). Ker je bila večina glasov v coni A za Avstrijo, glasovanja v coni B ni bilo. Avstrija je tako zasedla celotno plebiscitno območje. (Fischer in drugi 2005, 221)

Zagotavljanje in varstvo manjšinskih pravic je avstrijska vlada omenjala obrobno, je pa Avstrija s saintgermainsko mirovno pogodbo zagotavljala, da bo slovenska manjšina vsestransko upoštevana in enakopravna. Tik pred plebiscitom je manjšinske pravice v središče postavila tudi izjava koroške deželne vlade – 28. septembra 1920 je koroški deželni zbor sprejel slovesno izjavo z zagotovili o spoštovanju manjšinskih pravic. (Pletherski 2003, 19; Fischer in drugi 2006, 221; Enotna lista)

Po plebiscitu se je položaj Slovencev v Avstriji v primerjavi s položajem v času stare Avstrije spremenil. (Inzko in drugi 1985, 62) Koroške Slovence je ločila od drugih Slovencev tudi državna meja, kar je pripomoglo k politični in kulturni neenotnosti in drugačnemu razvoju obeh entitet. Avstrija je zasedla celotno plebiscitno območje. Slovenska (jugoslovanska) stran je skušala izidu oporekati (sklicevala se je na nepravilnosti), a zaradi posebnega mednarodnega nadzora, ki je izvedbo plebiscita nadzoroval, pritožbe niso odločilno vplivale na izid plebiscita. (Fischer in drugi 2006, 221–222)

V času prve avstrijske republike (1918–1934) se je težek položaj Slovencev kazal na več področjih: izobraževanju, kulturi in v javnem življenju. Inzko in drugi (1985, 64–67) navajajo nekaj takih primerov: s slovenskega ozemlja so bili odstranjeni ali suspendirani

skoraj vsi slovenski učitelji in približno polovica slovenskih duhovnikov ali pa so jim na kak drug način onemogočili izvrševati poklic, odstranjenih je bila večina dvojezičnih krajevnih napisov, Mohorjeva družba, ki se je leta 1920 iz Celovca preselila v Celje, se ni mogla več vrniti v deželo, narodno zavedni Slovenci so bili ovirani v gospodarskem razvoju ipd.

Na področju časopisja je bilo takrat v ospredju glasilo *Koroški Slovenec*, poleg njega pa je le krajši čas (od januarja do julija 1921) izhajal časopis *Glas pravice*. *Koroški Slovenec* (glej spodaj, Slika 2.2), glasilo Političnega in gospodarskega društva, je v nasprotju z njim izhajal kar 20 let: od marca 1921 do aprila 1941. Izhajal je kot kulturnopolitični tednik, in sicer na Dunaju, saj ga na Koroškem nobena tiskarna ni bila voljna tiskati. (Inzko in drugi 1985, 73–74)

Slika 2.2: Podoba *Koroškega Slovenca* (glasilo na Koroškem v letih 1921–1941)

Koroški Slovenec — glasilo med obema vojnama

Vir: Inzko in drugi (1985, 74).

Po letu 1934 je kancler Engelbert Dollfuß v Avstriji uvedel diktaturo, ki je trajala vse do anšlusa leta 1938. Do nje precejšen del koroških Slovencev ni imel kritičnega odnosa, skupina je celo menila, da bo nov režim uspel zaježiti nacionalizem na Koroškem. (Inzko in drugi 1985, 84) V času druge svetovne vojne je kmalu po okupaciji Jugoslavije aprila leta 1941 Centralni komite komunistične partije Slovenije pozval vse primorske in koroške

Slovence k skupnemu boju za osvoboditev, oboroženi odpor, ki se je tu začel leta 1942, pa je trajal vse do konca vojne.

2.2.4 Slovenci na Koroškem v drugi republiki (1945–1984): 7. člen ADP

Boji v letu 1945 so se končali z zmago sil, združenih v vojni proti fašizmu. Karl Renner je na osvobojenem Dunaju 27. aprila istega leta sestavil začasno vlado, ki je razglasila poziv avstrijskemu ljudstvu. Ta je vseboval izjavo o neodvisnosti, po kateri naj bi se demokratična republika Avstrija obnovila in uredila v duhu ustave iz leta 1920. Do 15. maja 1945 so zavezniške vojaške enote osvobodile vse avstrijske zvezne dežele, Avstrijo pa so razdelili na štiri okupacijske cone štirih zaveznikov: Združenih držav Amerike, Velike Britanije, Zveze sovjetskih socialističnih republik (tj. Sovjetske zveze) in Francije. V ponovno ustanovitev Začasne deželne vlade so Britanci privolili 25. julija 1945, dokončno pa so se politične razmere v deželi normalizirale po deželnih volitvah 25. novembra 1945. Popolno neodvisnost je država dobila leta 1955 pod pogojem, da se zaveže nevtralnosti. (Inzko in drugi 1985, 135–137)

Za življenje koroških Slovencev je bila v tem času ključna Avstrijska državna pogodba⁴, ki je obnovila suverenost in državnost Avstrije ter potrdila njene meje pred 13. marcem 1938. Do njenega podpisa je prišlo 15. maja 1955 na gradu Belvedere na Dunaju, po osmih letih pogajanj. Podpisali so jo ministri za zunanje zadeve tedanje Francije (Antoine Pinay), tedanje Sovjetske zveze (Vyacheslav Mikhailovich Molotov), Velike Britanije (Harold MacMillan) in Združenih držav Amerike (John Foster Dulles) na eni ter Avstrije (Leopold Figl) na drugi strani. Pogodba je uradno stopila v veljavo 27. julija 1955, ko je vseh pet pogodbenic deponiralo ratifikacijske listine. K pogodbi so pristopile še Avstralija, Brazilija, Češkoslovaška socialistična republika, Mehika, Nova Zelandija, Poljska in Socialistična federativna republika Jugoslavija, ki so izpolnjevale v 37. členu pogodbe navedene pogoje

⁴ Državna pogodba o ponovni vzpostavitvi neodvisne in demokratične Avstrije (nem. *Staatsvertrag betreffend die Wiederherstellung eines unabhängigen und demokratischen Österreich*)

za pristop: države so bile članice Organizacije združenih narodov in na dan 8. maja 1945 v vojni z Nemčijo. (Veleposlaništvo Republike Slovenije Dunaj)

Za Slovenijo je pogodba pomemben mednarodnopravni dokument, še posebno z vidika sedmega, petega in 27. člena. Prvi od njih, sedmi, ureja varstvo in zaščito slovenske narodne skupnosti na avstrijskem Koroškem in Štajerskem, peti določa meddržavno mejo, 27. pa naslavlja vprašanje odškodnine v zvezi z zaplenjenim avstrijskim premoženjem.

Pravico do tiska ureja sedmi člen, in sicer v svoji prvi točki. Ta se glasi: »Avstrijski državljani slovenske in hrvaške manjšine na Koroškem, Gradiščanskem in Štajerskem uživajo iste pravice pod enakimi pogoji kakor vsi drugi avstrijski državljani, všteti pravico do svojih lastnih organizacij, zborovanj in tiska v svojem lastnem jeziku.« (Avstrijska državna pogodba 1955)

ADP je nesporna mednarodnopravna obveznost Avstrije, ki jo je ta dolžna spoštovati. Glede formalnopravnega statusa Slovenije v pogodbi po razpadu Socialistične federativne republike Jugoslavije Slovenija in Avstrija nimata enotnega stališča, bistveno pa je, da Avstrija priznava, da je pogodba njena obveznost in da je Slovenija legitimna zaščitnica slovenske narodne skupnosti in njenih pravic na avstrijskem Koroškem in Štajerskem. (Veleposlaništvo Republike Slovenije Dunaj) Slovenska država poudarja, da je Slovenija naslednica ADP, avstrijski zunanji minister Michael Spindelegger pa v imenu Avstrije trdi, da tolmačenje, da so vse države nekdanje Jugoslavije avtomatične pravne naslednice ADP, ne ustreza njihovemu pravnemu razumevanju. (Slovenija ni naslednica avstrijske državne pogodbe 2009)

2.2.5 Manjšina danes: po vstopu Slovenije v EU

Obveznosti Avstrije iz pogodbe, ki se nanašajo na uresničevanje pravic slovenske narodne manjšine, doslej nikoli niso bile v celoti izpolnjene. Največji razkorak med pogodbenimi obveznostmi in njihovim izpolnjevanjem se kaže pri nerešeni problematiki dvojezičnih krajevnih napisov na avstrijskem Koroškem. (Veleposlaništvo Republike Slovenije Dunaj)

Na Slovenskem znanstvenem inštitutu v Celovcu (Malle 2002, 63–65) ugotavljajo, da se trenutna odprta vprašanja nanašajo še na jezikovno problematiko. Ker socializacija slovenskega mladostnika danes poteka bistveno drugače kot pred 30 ali 40 leti, je sistematično raziskovanje o obstoju in opuščanju materinščine še zlasti pomembno. Malle (2002, 65) opozarja, da bodo spremembe v prihodnje lahko še naglejše, opuščanje manjšinskega jezika, slovenščine, pa se bo stopnjevalo. Zato bo treba razvijati predvsem dober dvojezični šolski sistem; mladim ljudem bo treba ponuditi izbiro: poleg gimnazije tudi strokovne šole oz. zagotoviti dopolnilno izobraževanje dijakov »neslovenskih šol« in jih usposobiti, da se bodo znali izražati v svoji stroki tudi v slovenščini. K temu lahko bistveno pripomorejo tudi mediji: koroški Slovenci (v Tomažič 2011) tudi sami trdijo, da so manjšinski časopisi posebna, včasih za nekatere prebivalce celo edina vez s slovenskim jezikom.

3 NACIONALNOST, KOLEKTIVNI SPOMIN IN MEDIJSKE REPREZENTACIJE NA AVSTRIJSKEM KOROŠKEM

3.1 NACIJA KOT ZAMIŠLJENA SKUPNOST

Nacija, nacionalnost in nacionalna zavest so pojmi, na katere se bom naslanjala pri razlaganju povezanosti in ustvarjanja nacionalne identitete med koroškimi Slovenci na avstrijskem Koroškem. Skušala bom pokazati, kako ti pojavi v luči razumevanja nacije kot »zamišljene skupnosti« po Andersonu (1998, 14) usmerjajo delovanje in razumevanje narodne manjšine znotraj nje same in določajo njen status v razmerju do obeh nacij okoli nje – avstrijske in slovenske. Slovenska narodna manjšina na avstrijskem Koroškem je v zadnjem stoletju nenehno izpostavljena dvema vidikoma, avstrijskemu okolju, v katerem živi, in slovenskemu, iz katerega izhaja. Svojo identiteto tako nenehno kreira ob vplivu obeh okoliških identitet in ustvarja svojo.

V modernem razumevanju nacije in nacionalnosti oz. zavesti narodnosti (angl. *nation-ness*) je znanstveni svet zaznamovala Andersonova razprava o nacijah kot »zamišljenih skupnostih«. Anderson (1998, 12–13) to nacionalnost, ki jo postavlja ob bok razprav o nacionalizmu, razume kot kulturni artefakt posebne vrste, ugotavlja pa, da je nastal kot posledica kompleksnega »križanja« posameznih zgodovinskih sil na koncu 18. stoletja. Danes oba pojma – tako nacionalnost kot nacionalizem – nase vežeta močne občutke pripadnosti, v okolju na stičišču dveh prepletajočih se paradig na avstrijskem Koroškem pa njun pomen pride še do posebnega izraza.

Nastanek nacije kot skupnosti in nacionalnosti kot občutka skupne identitete, skupne zavesti, ki jo pripadniki te različne nacije tvorijo oz. ustvarjajo in delijo med seboj, je torej močno povezan z zgodovinskimi dogodki v 18. stoletju. Ključna točka, ki je prelomno delovala na procese razvoja nacij, so dogajanja okoli razvoja tiska oz. še posebno okoli posledic po njem. Krščanska Evropa je v času pred razvojem tiska javno dihala v latinskem

jeziku, po razvoju tiska pa je kasnejše splošno pomanjkanje denarja v Evropi založnike spodbujalo k misli, da bi začeli tiskati knjige v domačih jezikih v cenejših izdajah, ki bi jih lahko prodajali na drobno. Prodajalce knjig sta torej zanimala profit in prodaja produkta. (Anderson 1998, 47–48)

Poleg kapitalizma so vzpon domačih jezikov podprli še trije dejavniki (Anderson 1998, 48–51): sprememba pomena latinščine – postala je oddaljena od vsakdanje rabe in privzela ezoterično noto –, vpliv reformacije, v kateri je Luther povzdignil delovanje in pisanje v domačem jeziku ter postal nekakšen prvi pisec »best-sellerja«, ko je izdal 430 izvodov prevedene Biblije, in tretjič počasna in geografsko neenotna rast posameznih domačih jezikov kot orodij upravne centralizacije – oblikovanje domačih jezikov zaradi upravnih namenov je bilo nujno, saj je bila Evropa tako razdrobljena, da si noben vladar ni mogel prilastiti latinščine za samo svoj državni jezik.

Zamišljenost narodne skupnosti temelji po Andersonu na tem, da pripadniki naroda nikdar ne spoznajo vseh svojih sočlanov, jih ne srečajo niti ne slišijo zanje, kljub temu pa vsak izmed njih nosi predstavo o povezanosti v skupnost. Pri tem ne misli, da je narod plod fantazije brez ustreznice v realnosti, temveč je zamišljena skupnost rezultat procesa zamišljanja, predstavljanja tistih, ki se imajo za njene člane; obstaja torej v njihovih predstavah in zamislih. Tudi Lutharjeva (1996, 58) poudarja, da je nacionalna kultura konstruirana. Označevalci in simboli nacionalne identitete so vedno le izbrani dogodki, zgodbe, osebe. Državnotvorni politični diskurz nacionalnost sicer razume kot statično, dano in pripisano kategorijo, a konstruktivistična paradigma dokazuje, da je identiteta rezultat interakcije, ne pa nekaj naravnega in statičnega (Pušnik 1999b, 797). V procesu te interakcije se ves čas tepeta dve kategoriji: istost/enakost (angl. *sameness*) in drugačnost/različnost (angl. *distinctive-ness*). Kontradiktornost nacionalne identitete za svoj obstoj torej potrebuje diskurz: prek njega se konstruira, izraža in oblikuje. Pušnikova (1999b, 796) prek tekstualne analize dokazuje, da se prek medijskega diskurza konstruira nacionalni konsenz; medijski diskurz, ki je del državotvorja, je kot pomemben oblikovalec realnosti tudi pomemben konstruktor nacionalnih identitet. Če povzamemo torej s

Hallovimi (1997, 2) besedami, je identiteta konstrukt, identifikacija pa konstrukcija in proces, ki ni nikoli končan.

Nacija, ki jo mediji s pomočjo utrjevanja kolektivnih podob prek diskurza oblikujejo, je torej zgodba: zgodba, ki si jo ljudje razlagajo o samem sebi. »Nacionalna identiteta /je/ teko vedno narativna identiteta, saj vsaka oseba svojo identiteto pripoveduje« (Pušnik 1999b, 800). Ker se narodna manjšina v nekaterih spominih razlikuje od ene, drugič pa spet od druge kolektivitete, med kateri je dana, oblikovanje njene podobe o sami sebi poteka delno skupno in delno ločeno od obeh nacij: ta zamišljena skupnost torej tvori, živi in piše svojo zgodbo.

3.2 VLOGA MEDIJSKEGA DISKURZA IN KOLEKTIVNEGA SPOMINA PRI OBLIKOVANJU NACIONALNE IDENTITETE

Mediji danes s produciranjem in reproduciranjem različnih diskurzov predstavljajo najpomembnejši element pri ustvarjanju mnenj: občinstvu posredujejo resnice, pomene, podobe in z nenehnim ponavljanjem (Hobsbawm 1993, 13) sporočajo, da so te »prave«, naravne. Določene poglede, ki jih že predhodno izberejo iz množice vseh obstoječih, »naturalizirajo« (Pušnik 1999b, 800). S tem ponujajo in ustvarjajo konstrukcijo realnosti, ki jo posamezniki sprejemajo za realnost kot tako. V resnici pa posameznika obkrožajo različne realnosti (Bašić-Hrvatini 1990, 96–98): objektivna, simbolna in subjektivna. Kot najvišjo predstavlja realnost »par excellence, ki ne potrebuje nadaljnje verifikacije« (Bašić-Hrvatini 1990, 96) – to je objektivna realnost (*realnost per se*), ki obstaja zunaj posameznika in predstavlja dejstvo. Ta realnost predstavlja »konsenzno percepcijo vseh članov«. Njen obstoj je za posameznike, ki so v to realnost vključeni, neproblematiziran, vendar pa jo prisotnost simbolne realnosti (konstruirana medijska realnost) v vsakdanjem življenju hitro omaja. Ta se izraža na različne simbolne načine prek medijskih vsebin, literature ali umetnosti – predstavlja jo katerakoli oblika simbolnega izražanja objektivne realnosti. Prostor, kjer obe omenjeni realnosti – objektivna in simbolna – predstavljata vir za konstrukcijo lastne identitete, pa imenujemo subjektivna realnost. Gre za tisto realnost,

ki je prek medijev zaznana s strani občinstva; je tisto, kar je »v posamezniku« in se konstruira prek izjav.

Medijski diskurz igra pri vzdrževanju kolektivnega spomina pomembno vlogo: »ponuja in vzdržuje prototipične osebe, dogodke, mite, krepi ceremonije in rituale« (Pušnik 1999b, 799) – mediji s tem svojim prejemnikom ponujajo zgodbo, s katero se ti identificirajo in prek nje počutijo kot skupina, kot pripadniki skupine, ki so jim skupne določene poteze. Gre za prakse, ki se stalno ponavljajo in s tem ljudem vtisnejo v »spomin« – Hobsbawm (1993, 13) govori o t. i. konceptu iznajdenih tradicij (*invented traditions*). Spomin je tako »v veliki meri rekonstrukcija preteklosti«; in sicer »s pomočjo podatkov, sposojenih iz sedanosti;/ to /preteklost/ pa so /.../ pripravile druge rekonstrukcije, narejene v prejšnjih dobah, iz /katerih/ je podoba preteklosti izšla že precej predrugačena« (Halbwachs 2001, 75). Ljudje se v času življenja srečujemo z najrazličnejšimi dogodki, ki jih v resnici sploh ne doživimo, pač pa nam prek medijev o njih pripovedujejo »priče«, glasovi ljudi, ki so bili v njih vpleteni. Tako ločimo dva spomina: notranjega ali internega, ki je osebni spomin, in drugega, zunanjega, ki je opredeljen kot zgodovinski spomin. »Kolektivni spomin /torej/ ni isto kakor zgodovina; /.../ /zgodovina je /.../ nabor dejstev, ki so zasedala največje mesto v spominu ljudi« (Halbwachs 2001, 85). Če bi torej oblikovali spomin le na podlagi svojega vtisa, bi se ta spomin ločil od predstav, ki jih ponuja sicer »kolektivni spomin« o tem istem dogodku.

Mediji na oblikovanje mnenj ne vplivajo neposredno: njihovo vplivanje je posredno; »vpliv /je namreč/ posredovan s kontekstualnimi, socialnimi in osebnostnimi dejavniki« (Luthar 1995, 35). Na prejemnike torej vplivajo pomeni oz. ideje, ki jih medijski diskurzi ponujajo – med primeri, ki jih našteva Pušnikova (1999, 800), so, kaj pomeni biti star v družbi, kako lahko rave glasba pokvari mladino ali pa kdo so »Neslovenci« in kaj je sploh biti Slovenec, ki pa v obravnavanem primeru postane še posebno pomemben. Med manjšinsko populacijo je utrjevanje pomena nacije in nacionalne identitete za obstoj le-te še toliko bolj ključen: ker je manjšina izpostavljena življenju v njihovi nacionalnosti drugačnem okolju, mora samostojno poskrbeti za utrjevanje njim lastne nacionalne identitete. Pri tem igra delovanje manjšinskih medijev seveda ključno vlogo. Čeprav so tudi pripadnike manjšine delno

anonimni med seboj, se čutijo povezane med seboj in tako oblikujejo zamišljeno skupnost. Prek medijev sprejemajo podobe, ki utrjujejo njihovo nacionalno identiteto – sprejemajo torej zgodbo, ki njihovo narativno identiteto konstruira. Dokler sebe »vidijo« kot del te zgodbe, je obstoj manjšine mogoč.

3.3 PRELOMNO LETO 1920

Na območju avstrijske Koroške prihajajo v sklopu zgodovine in preteklih dogodkov v navzkriž (najmanj) trije zgodovinski časi: narodov na obeh straneh meje in narodne manjšine. Halbwachs (2001, 112–113) loči pri pojmovanju zgodovinskosti namreč dve paradigmi: univerzalno zgodovino, ki je ponujena enotno, vendar umetno ustvarjena, saj združuje dogodke, ki niso vplivali en na drugega, in zgodovinske čase, v smislu da s tem označujemo zapovrstna obdobja ali pa več zgodovin, od katerih se nekatere začenjajo prej, druge pa pozneje. Ker pisci zgodovine vsakemu zgodovinskemu dogodku pripisujejo svoje videnje in ker vsaka skupina drugače piše »svojo zgodovino« in ustvarja »svoj spomin« – Halbwachs (2001, 90–97) poudarja, da nobena preteklost ni le predstavljena, temveč je rekonstruirana na podlagi sedanjosti –, obstaja toliko kolektivnih spominov, kolikor je ločenih skupin. Eden od ključnih zgodovinskih dogodkov, ki kreirajo vsaki od treh zamišljenih skupnosti na stičišču avstrijske Koroške svoj spomin, je plebiscit leta 1920.

Plebiscit na Koroškem je za postavitev današnje meje med republikama Slovenijo in Avstrijo bistvenega pomena – zato tudi pri razpravah o manjšini igra pomembno vlogo. Gre za zgodovinski dogodek, ki je 10. oktobra 1920 določil, da tako cona A kot cona B pripadeta Avstriji in s tem med njo in Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev postavil državno mejo. Vendar pa skupnosti na obeh straneh meje na dogodek gledata drugače; o tem v članku o pomembnosti muzejev pri oblikovanju kolektivnega spomina govori tudi Pušnikova. Ugotavlja (Pušnik 2008, 49), da se povsem isti dogodek v zgodovini v tem primeru predstavlja v popolnoma dveh različnih pogledih, in opozarja, da te (različne) reprezentacije preteklosti vplivajo na in organizirajo življenje ljudi na Koroškem.

Dva nasprotujoča pogleda o koroškem plebiscitu sporočata: prav je, da sta cona A in B na Koroškem pripadli Avstriji, in ni prav, da sta pripadli Avstriji. Muzeja na obeh straneh meje skušata prikazati potek dogodka v skladu s svojo nacionalno ideologijo in zgodovino: na avstrijski strani v povezavi z dogodkom prikazujejo obraze srečnih ljudi z nasmehi na obrazih po zmagovalnem govoru koroških oblasti, slovenske vojake kot nedisciplinirane, pijane in neorganizirane, s puškami, usmerjenimi neposredno v obraz gledalca, na slovenski pa povsem nasprotno kot pogumne, natrenirane, disciplinirane in urejene moške. (Pušnik 2008, 56–57)

Vsak od narodov na obeh straneh meje izbran zgodovinski dogodek opremlja z drugačnimi pogledi: tu se torej konkretno kaže, da je njun spomin »v zelo veliki meri rekonstrukcija preteklosti« (Halbwachs 2001, 75). Dejstvo je, da je Koroška umeščena med obe naciji; Pušnikova (2008, 59) zato opozarja, da koroški Slovenci prihajajo v nenehen stik z obema pogledoma. Kot pravega in resničnega ne morejo pravzaprav sprejeti nobenega od njiju, ustvarjajo namreč svojega, s čimer zavračajo oba dominantna pogleda in so zavoljo tega pogosto izključeni iz obeh, tako avstrijske kot slovenske skupnosti. (Pušnik 2008, 60)

4 MANJŠINSKI MEDIJI IN NJIHOVO DELOVANJE

Na avstrijskem Koroškem slovenska manjšina skrbi za in ohranja svoj jezik tako prek tiskanih kot elektronskih medijev. Ti so: a) tiskani: periodični tisk (tedniki, revije, brošure, knjige), oglasne deske in druga sredstva, ki prenašajo sporočila tako, da delujejo na čutilo vida, in b) elektronski: radijski programi, televizijske oddaje in elektronske publikacije (npr. spletni časopisi).

Med tiskanimi publikacijami sta najbolj brana tednika *Novice* in krščanski list *Nedelja*, ki ju obravnavam tudi v tej diplomski nalogi, med elektronskimi mediji pa izstopata radio Agora ter spletni portal *Nedelja* (www.nedelja.at).

4.1 PRAVICA DO INFORMIRANJA KOT POSEBNA MANJŠINSKA PRAVICA

Pravica do informiranja je temeljna človekova pravica in državljanska oziroma politična pravica, ki jo na evropski ravni med drugim zagotavljata tudi Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter 19. in 20. člen Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah. Konvencija (Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin 1994) v svojem prvem delu v 10. členu o svobodi govora govori o tem, da ima vsakdo pravico do svobodnega izražanja, kar obsega svobodo mišljenja ter sprejemanja in sporočanja obvestil ter idej brez vmešavanja javne oblasti in ne glede na državne meje, Mednarodni pakt (Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah 1966, III. del, 19. čl.) pa še dodaja, da zaradi svojih mnenj nihče ne sme biti nadlegovan. Natančneje zagotavlja, da ima vsakdo pravico do svobodnega izražanja, s katero je mišljeno prosto iskanje, sprejemanje in širjenje vsakovrstnih informacij in idej, ne glede na državne meje, v ustni, pisni, tiskani ali umetniški obliki ali na katerikoli drugi svobodno izbrani način.

Pravica do informiranja pa obstaja tudi kot posebna manjšinska pravica, in sicer v drugem sklopu manjšinskih pravic, to je t. i. kompenzacijskih pravic – sem spadajo še pravica do rabe jezika manjšin, do izobraževanja, do lastnega kulturnega razvoja, do uporabe narodnostnih simbolov idr. (Komac v Pavšič 2002, 9–10)

Manjšine imajo tako pravico do širjenja informacij, dostopa do njih in pravico do njihove izmenjave v svojem maternem jeziku tako znotraj države kot tudi zunaj nje. Pomembno je tudi, da imajo pri tem zagotovljen ustrezen dostop v državna sredstva množičnega obveščanja. Razprava o pravici do informiranja manjšin je razprava o treh problemskih sklopih: 1) o možnosti narodnih skupin, da tvorijo in razširjajo informacije o sebi in o okolju, v katerem živijo, v svojem lastnem jeziku, 2) o prisotnosti narodnomanjšinske problematike v medijih, ki uporabljajo jezik večinskega naroda, in 3) o možnostih za svobodno sprejemanje informacij v jeziku narodne skupnosti iz države, v kateri živi pretežen del naroda, ki mu narodna skupnost pripada. Pri tem zakonske določbe ne zadostujejo, temveč so le okvir, ki ga je treba napolniti s profesionalizmom in sposobnostjo oblikovalcev informacij. (Komac v Pavšič 2002, 11)

Medijsko delovanje koroških Slovencev na avstrijskem Koroškem je zajeto z vseh treh strani: mediji manjšine na Koroškem (npr. *Novice* in *Nedelja*, radio Agora), pisanje o manjšini oz. nanašanje nanjo v avstrijskih medijih in poročanje o koroški manjšini v slovenskih medijih, pri čemer obstaja pri zadnjih dveh vprašanje o objektivnosti in uravnoteženosti poročanja te tematike. Zakonsko podlago, ki daje poročanju vsaj formalni okvir, predstavljam v nadaljevanju.

4.2 ZAKONSKA PODLAGA: manjšinski mediji na avstrijskem Koroškem

Slovenski manjšinski mediji na avstrijskem Koroškem so pri svojem delovanju zavezani k spoštovanju avstrijske medijske zakonodaje, kar sta v opravljenih intervjujih (Kumer 2010; Tomažič 2011) povedala tudi oba sogovornika. Zakonodaja, ki velja za vse ostale avstrijske medije, velja tudi za njih. Zakon o medijih (nem. *Mediengesetz*), ki opredeljuje določbe glede delovanja medijev v Republiki Avstriji, velja od prvega januarja leta 1982, sprejet pa

je bil 12. junija 1981. Leta 2005 je bila k zakonu sprejeta še novela. Zakon o medijih velja za vse medije: a) tiskane: časopise, revije, knjige, plakate, letake, natisnjene slike in b) elektronske: film, radio, televizijo, videokasete, teletekst in podobno. O manjšinskih medijih zakon ne podaja izrecnih določil, za njih so, kot je bilo že povedano, enako kot za vse ostale medije obvezujoča vsa določila.

Govorijo pa o delovanju manjšinskih medijev, predvsem o pravici do delovanja v njihovem lastnem jeziku, nekateri drugi zakoni. Svoboda komunikacij je v Avstriji v splošnem zagotovljena z določili 13. člena Ustave, z 10. členom Evropske konvencije o človekovih pravicah in z Zakonom o avstrijski radioteleviziji (BGBl. 379/1984, BGBl. L. 83/2001), pravica do uporabe slovenskega jezika v tisku in medijih pa s 1. in 4. točko 7. člena ADP. Slovenskim Korošcem tisk in medijsko delovanje v lastnem jeziku zagotavljajo še Temeljni državni zakon (2. odstavek 19. člena), St. Germainška pogodba (3. odstavek 66. člena, 67. člen, 2. odstavek 68. člena) in Zakon o narodnih skupnostih (8. člen), poleg tega pa še dva evropska dokumenta: 9. člen Okvirne konvencije in 11. člen Evropske listine o regionalnih in manjšinskih jezikih. Ta dva manjšinam podajata pravico svobodnega izražanja, vključno s svobodo mnenja ter sprejemanja in posredovanja informacij prek javnih občil v jeziku manjšine.

4.3 FUNKCIJE MANJŠINSKIH MEDIJEV

Poleg osnovnih funkcij množičnih medijev (informacijska, mnenjska itd.) opravljajo manjšinski mediji še dve izjemno pomembni: socializacijsko in funkcijo oblikovanja in vzdrževanja identitete.⁵

Mediji v manjšinskem okolju postanejo izredno pomemben usmerjevalec socializacije, saj je na takih območjih utrjevanje stališč lahko odločilnega pomena za preživetje manjšine. Kot usmerjevalec so predvsem uspešni pri mnenjih in stališčih, ki v družbi že obstajajo. Na

⁵ Beltram (1996, 235) pravzaprav govori o vplivu medijev na ohranjanje identitete in razmišlja o značilnostih, ki jih je treba »ohraniti, če hočemo, da se narodnostna manjšina ohrani«. Konstruktivistični pristop, ki mu sledim v tej nalogi, gre tu še dlje: medije kot »ustvarjalce« realnosti oz. tiste, ki realnost pre- in reprezentirajo, razume kot oblikovalce in nato vzdrževalce te identitete.

družbeno skupino, ki o nekem stališču, pojavu ali argumentu še ni izoblikovala trdnega stališča, pa imajo sredstva javnega obveščanja blažji vpliv. Področja, na katerih mediji najbolj dopolnjujejo ali pa celo izpodrivajo vplivnost tradicionalnih socializacijskih okolij, so kultura, izobraževanje ter sprostitev in zabava. (Beltram 1986, 229–230; Devetak 1980, 233–234) V analiziranem primeru se njihova socializacijska vloga uresničuje pri pisanju za mladino in pri utrjevanju krščanskih podob med manjšino. Mladi prek zabavnih in kulturnih tem sprejemajo vrednote manjšine: prek medijev in pisanja spoznavajo slovensko kulturo in tradicijo, sledijo kulturnemu dogajanju manjšine, se povezujejo v kulturne in politične organizacije za mlade in organizirajo kulturne prireditve, kot je npr. Kontaktna leča. Pri tem ponotranjajo vrednote in tradicijo slovenske manjšine na Koroškem in to identiteto prevzemajo za svojo oz. se z njo identificirajo.

Pri ohranjanju identitete do pomena pride element jezika. Ta ima po Južničju (v Pavšič 2002, 39) središčni pomen pri oblikovanju etnije. To še posebno velja, če je jezik po svojem izvoru in izreku kontrasten v odnosu do sosednjih populacij, kar je značilnost našega proučevanega območja – avstrijske Koroške. Da je jezikovna opredelitev ključna za istovetenje s slovensko etnično skupino, ugotavlja tudi Zavratnik Zimicova (1998, 41, 88), ki je intervjuje o etnični identiteti, slovenščini, dvojezični vzgoji in samopodobi opravila kar z 51 pripovedovalci z avstrijske Koroške.

Vloga medijev je pri ohranjanju in razvijanju jezika nepogrešljivega pomena (Devetak 1980, 235): na eni strani uporaba deluje na funkcionalno zmožnost v tem jeziku, na občutek za materni jezik in pripomore k razvijanju zahtevnejših jezikovnih struktur, na drugi strani pa ima pomemben vpliv na dvig njegovih funkcionalnih vrednot in družbenega statusa. Jezik v tem primeru ni več le prenašalec sporočil, temveč predstavlja tudi kulturno vrednoto in pomaga oblikovati kulturno zavest. O povezanosti kulture in jezika je spregovoril tudi Kumer (2010) v opravljenem intervjuju: prek razvijanja in vzdrževanja kulture skuša manjšina ohraniti svoj jezik.

Glavni namen izhajanja obeh obravnavanih manjšinskih časopisov je pisanje v slovenščini, narodnoohranitveno vlogo pa medija izpolnjujeta prek pisanja o slovenstvu, slovenski

narodnosti in dogajanju med koroškimi Slovenci, izbora tem, ki pripadnike zamišljene skupnosti povezujejo med sabo (npr. rubrika čestitke), in ohranjanja kolektivnega spomina med njimi. V pisanje so vključeni posamezni dogodki, izrezani iz zgodovine, in vedno znova reproducirani na isti način. Povezujoče tematike bralce povezujejo med sabo in med njimi tako oblikujejo in vzdržujejo slovensko narodno zavest.

Mediji imajo tako pomembno vlogo pri vzgajanju občutka pripadnosti manjšini. S tem lahko pripomorejo, da se manjšinska kultura dvigne na kar se da visoko raven – čim bližje večinski, tem bolje za manjšino –, s tem pa se omogoči tudi, da se odlepi zgolj od, kot to poimenuje Beltram (1986, 237), »folklornega prenašanja nekaterih kulturnih vzorcev«.

5 ŠTUDIJA PRIMERA: ANALIZA DVEH TISKANIH ZAMEJSKIH MEDIJEV NA AVSTRIJSKEM KOROŠKEM *NOVIC* IN *NEDELJE*

5.1 SLOVENSKI MEDIJI NA AVSTRIJSKEM KOROŠKEM

Različne raziskave (Bogataj 1996, 152; Zavratnik Zimic 1998, 49) med koroškimi Slovenci prikazujejo, da so manjšinski mediji na Koroškem pomembni za življenje in delovanje manjšine. Po mnenju Korošcev so pomembni za identiteto (Zavratnik Zimic 1998, 50), Bogataj (1996, 152) pa meni še, da veliko pripomorejo k povezovanju in ohranjanju vezi med koroškimi Slovenci. Korošci tudi menijo (Zavratnik Zimic 1998, 50), da se v njih lahko opiše, izrazi politično, kulturno in športno delo, da se to mnenje lahko izrazi brez cenzure in še da se mnenja tu oblikujejo. Po raziskavi Vrečarjeve (2007, 51), ki jo je opravila pri pisanju diplomske naloge, je med koroškimi Slovenci najbolj bran tednik *Novice*, takoj za njim *Nedelja*, na tretjem mestu pa je oddaja *Dober dan, Koroška*, za katero je bilo leta 1995 tudi ugotovljeno, da ima najzvestejšo publiko v ponudbi avstrijske radiotelevizije. (Bogataj 1996, 174) Sledijo še radijski programi: program ORF, Radio Dva in Radio Agora, ki jih Korošci sicer jemljejo kot celoto, saj delujejo na isti frekvenci (105,5 MHz). (Vrečar 2007, 50–51)

Največji pomen in vpliv na slovensko manjšino so anketiranci v raziskavi Vrečarjeve (2007, 51–52) pripisali radijskemu uredništvu slovenskih sporedov ORF, sledila sta Radio Dva in Agora, gledano skupaj kot ena celota, nato pa že časnika *Nedelja* in *Novice*, ki sta predmet te raziskave. Na zadnjem mestu je po vplivu televizijski program *Dober dan, Koroška*.

Eden od razlogov, zakaj Korošci redno in radi spremljajo manjšinske medije v slovenskem jeziku, je zagotovo, ker s svojo vsebino – z aktualnimi in specifičnimi informacijami za manjšino – dosegajo visoko raven zanimivosti. To je tudi prvi in najpomembnejši pogoj, ki je potreben za uspešno delovanje manjšinskih medijev. (Pavšič 2002, 43–44) Drugi med

dejavniki uspešnosti delovanja je na Koroškem manj izpolnjen in se tiče splošne družbene, politične in kulturne klime. Ta je glede sprejemanja manjšinskosti že desetletja manj ugodna, je pa Republika Avstrija zavezana k izpolnjevanju mednarodnih obveznosti glede manjšinskih medijev, kar na izboljšanje pogojev deluje predvsem v zadnjem času, po sprejetju Slovenije v Evropsko unijo. (Tomažič 2011)

Glede spremljanja manjšinskih medijev je zanimivo, pa vendar pričakovano, da Korošci v večini poleg že omenjenih manjšinskih spremljajo še večinske, osrednje nemško govoreče medije, slovenskih iz matične domovine pa skoraj ne oziroma samo občasno, saj »ne dobivajo slovenskega radia ali televizije«, »nimajo časa še za te«, »nimajo potrebe«, »so slabo dosegljivi«, predvsem pa v njih primanjkuje za manjšino aktualne vsebine ali pa te skoraj ni. (Vrečar 2007, 52–53)

5.2 METODOLOŠKI OKVIR

Osrednja metoda tega dela je tekstualna analiza časopisnih prispevkov: prek analize medijskega diskurza ugotavljam, kakšno je pisanje manjšinskih medijev, katere teme prevladujejo v njih in na kakšen način so upovedane ter kaj sporočajo bralcem. V analizo zajemam članke iz osmih izdaj *Novic* in 16 izdaj *Nedelje*. Datumi pregledanih izvodov so: 12. december 2008, 31. januar 2009, 5. februar 2010, 12. februar 2010, 19. februar 2010, 26. februar 2010, 5. marec 2010 in 18. marec 2011 (*Novice*); 5. oktober 2008, 9. november 2008, 14. december 2008, 21. december 2008, 10. januar 2010, 17. januar 2010, 24. januar 2010, 31. januar 2010, 7. februar 2010, 14. februar 2010, 21. februar 2010, 28. februar 2010, 7. marec 2010, 14. marec 2010, 13. marec 2011 in 20. marec 2011 (*Nedelja*). Posamezni izvodi so bili izbrani naključno.

Pri analizi diskurza analiziram besedila člankov. Burrova (1995, 184) namreč pravi, da moramo besedilo (tekst) analizirati zato, da odkrijemo, kako diskurz deluje znotraj njega. Tako moramo pri analizi diskurza najprej analizirati besedilo in razstaviti lingvistične in retorične pripomočke, ki so uporabljeni pri konstrukciji realnosti. V besedilu torej odkrivamo protislovja in metafore, ki nosijo določene pomene, nato pa poskušamo

ugotoviti, kateri načini razmišljanja o nekem dogodku so postavljeni v ospredje in kateri izpuščeni, in preučiti posledice diskurza.

Druga metoda, ki jo uporabljam pri študiji primera, je intervju. Da bi ugotovila, kakšne so razmere, težave in izzivi, s katerimi se konkretni mediji srečujejo pri vsakdanjem delu, in kako to vpliva na obstoj in oblikovanje časopisa, sem opravila intervju z obema urednikoma obravnavanih časopisov: s Silvom Kumerjem (*Novice*) in Hanzijem Tomažičem (*Nedelja*). Intervju z obema sogovornikoma je potekal prek telefona, vsakemu pa sem namenila približno uro in pol časa. Podatke sem zbrala s pomočjo 13 vprašanj v delno strukturiranem intervjuju. Od tega jih je bilo 12 odprtih, eden pa zaprtega tipa.⁶

5.3 NOVICE: DELOVANJE, NASTANEK IN VSEBINSKA SESTAVA

Novice so osrednji časopis koroških Slovencev. Pod tem imenom izhajajo od leta 2003, predhodnika današnjih *Novic* pa sta bila *Slovenski vestnik* (izhajal od leta 1946) in *Naš tednik* (izhajal od leta 1949). *Novice* izhajajo na 16, 20 ali 24 straneh, odvisno od tega, katere teme in težišča so v tistem tednu v ospredju. Definirajo se kot nadstrankarski časopis: so »odprt, širok in sodoben medij, ki se razume kot instrument demokratičnega oblikovanja mnenj v odprti družbi na sečišču evropskih integracijskih procesov, katere del je tudi slovenska narodna skupnost na Koroškem« (Novice). Predhodnika *Novic* sta bila politično opredeljena: en konzervativen in drug liberalen. Kumer (2010) opozarja, da je njuna združitev le navidezna, v resnici pa med ljudmi še vedno obstajata dve politični in mnenjski strani, zato je uravnavanje obeh težko.

Osnovni namen izhajanja *Novic* je obveščanje na Koroškem, in sicer o dogajanju v deželi nasploh in tudi v Republiki Sloveniji. Manjšino zanima predvsem dogajanje v narodni skupnosti, o katerem v drugih medijih ne pišejo. Časopis svojim bralcem ponuja poročila iz posameznih krajev, ki jih pripravljajo dopisniki. Ima štiri redno zaposlene novinarje, poleg njih pa pri nastajanju sodeluje še lektorica, ki skrbi za jezikovno pravilnost besedil, in 60

⁶ Oba intervjuja sta v prilogah: prvi o *Novicah* v prilogi A, drugi o *Nedelji* pa v prilogi B. Intervjuja sta se v obeh primerih razširila od načrtovanega; oba sta v prilogah zapisana v celoti.

dopisnikov, ki v svojem rednem delovnem času opravljajo kak drug poklic, to delo pa le honorarno.

V skladu s svojimi usmeritvami *Novice* pri svojem pisanju sledijo naslednjim načelom (Novice):

- se zavzemajo za pravice in ohranitev slovenske narodne skupnosti na podlagi avstrijske ustave, Avstrijske državne pogodbe iz leta 1955 in mednarodnih določil o manjšinski zaščiti;
- podpirajo vsestransko sodelovanje in povezovanje z Republiko Slovenijo – v smislu mednarodnih dokumentov in slovenske ustave –, s slovenskimi manjšinami na Štajerskem, v Italiji in na Madžarskem ter s Slovenci po svetu, pa tudi z drugimi narodnimi manjšinami v Avstriji in Evropi;
- si prizadevajo za strpnost, razumevanje in solidarnost med slovensko in nemško govorečimi ter za mirno in enakopravno sožitje v deželi;
- zavračajo vsako totalitarno ideologijo in se zavzemajo za vrednote parlamentarne demokracije in pravne države;
- se zavzemajo za obrambo in razvoj človekovih pravic, posebno v obliki narodnih pravic, ter nastopajo proti vsakršni diskriminaciji;
- se obračajo na vse bralce, ki se zanimajo za temeljito poročanje in stvarno komentiranje o slovenski politiki, kulturi, gospodarstvu in družbi na Koroškem in v Avstriji ter sosednjih regijah Koroške in Slovenije;
- si prizadevajo za podajanje kar največ informacij o lokalnih in regionalnih procesih ter razmerah v občinah in krajih, kjer živi slovenska narodna skupnost, pri čemer prednostno poročajo o delovanju samostojnih političnih, kulturnih, gospodarskih, mladinskih, športnih in versko-cerkvenih struktur koroških Slovencev;
- upoštevajo pluralizem znotraj narodne skupnosti in njenih organizacij ter tako prispevajo k pluralizmu mnenj v deželi;
- podpirajo težnje osrednjih organizacij, združenj in ustanov koroških Slovencev po sodelovanju in usklajenem nastopanju;

- prispevajo k razpravljanju o gospodarskem, kulturnem, socialnem in družbenem razvoju južnokoroške regije kot integrativnega dela nastajajoče širše južne regije Evrope.

Bralska struktura časopisa je po besedah Kumerja starejša: večina bralcev, od teh je približno 50 % moških in 50 % žensk, je starejših od 40 let. Kumer tu opozarja na težavo, ki se tudi sicer pojavlja v manjšini: med koroškimi Slovenci prevladuje starejša starostna skupina, ker pri mladih prihaja do asimilacije. Meni, da je v slovenskih družinah premalo samozavesti. Če v družino pride nemški partner, se največkrat v njej govori nemško.

Prva od dveh večjih težav, s katerima se srečujejo v uredništvu časopisa, je njegovo financiranje. Ta je povezana tudi z drugo: z vplivanjem na politiko in delovanje uredništva. Večino, okoli 60 % sredstev časopisu namenja Republika Slovenija – Urad RS za Slovence v zamejstvu. Preostala sredstva časopis pridobiva še iz naročnin (30 %) in oglasov (10 %). Večina bralcev je naročnikov (95 %), običajno eno gospodinjstvo prejema en časopis. Po besedah Kumerja (2010) je želja v prihodnosti neodvisnost od političnih struktur. Zaradi politične razcepljenosti poskušajo politične elite namreč ves čas vplivati na uredništvo, kar hromi delo v njem. (Kumer 2010)

Pri analizi medijskih vsebin sem ugotovila, da se struktura časopisa v zadnjih štirih letih, tj. od leta 2008, ni bistveno spremenila. Osnovne vsebine, ki tvorijo osrednjeinformativen časnik slovenske manjšine na avstrijskem Koroškem, so: Politika (splošno in mnenja), Gospodarstvo (občasno), Po Koroškem, Voščila, Mladina, Kultura, Prireditve/Termini (Kažipot), Razpisi/Mnenja/Avizo, Šport, Pri nas in po svetu.

Takoj za naslovnico, kjer poleg uvodnega in glavnega članka, ki se nadaljujeta na nadaljnjih straneh časopisa, napovejo tudi, kaj zanimivega je še na naslednjih straneh, so uvodne strani, namenjene politiki. Tu so objavljena aktualna poročila, reportaže, analize iz slovenskega sveta in novice o drugih manjšinah. Poleg manjšinske politike so v poročanje zajete tudi novice iz politike na splošno na Koroškem in v celotni Republiki Avstriji.

Tem stranem pogosto sledijo tudi mnenjske, kjer so različni uredniški komentarji in glose, komentarji gostov in stalnih kolumnistov ter tudi pisma bralcev. Nekatere številke so popestrene tudi z intervjuji: v te novinarji vključujejo kulturnike, pripadnike različnih manjšinskih društev, gospodarstvenike, politike, športnike in v skladu s splošnimi novinarskimi trendi tudi t. i. »navadne« ljudi.

V novicah Po Koroškem prihaja v ospredje dogajanje na lokalni ravni – v Rožu, Podjuni in ob Zilji. Te so lahko a) specifično slovenskokoroške: npr. »100 let ljudske šole Podgorje: "Po šoli so šli v hlev ali na polje"« (Fantur 2010, 6), »Slovo iz občinske politike: "Škocjan potrebuje nov veter"« (Gutovnik 2008, 6) in »Občinska politika: Svobodnjaki v občinah se razcepljajo« (Gutovnik 2010, 5) ali pa b) iz splošnega avstrijskega dogajanja, povezane s slovensko manjšino: »Slovo od ženske, ki se je borila za pravice: Umrla je bivša ministrica za ženska vprašanja Johanna Dohnal: Imela je dobre stike s koroškimi Slovenci, predvsem z ženskami« (Kokot 2010, 5) in »Alpsko-jadranska univerza: Celovška univerza odpravlja evropske meje« (Novice 2009, 6).

Rubrika Voščila je namenjena vsem pripadnikom slovenske narodne manjšine. Gre za strani, kjer si slovenski Korošci med seboj izmenjujejo čestitke ter si z njimi izkazujejo naklonjenost in pripadnost, hkrati pa krepijo tudi svojo samozavest in nacionalno identiteto. Ponekod so čestitke opremljene tudi s fotografijami, sicer pa si čestitajo za različne jubileje (rojstne dneve) in dogodke (diplomiranje itd.).

Svoj prostor v časopisu zasedajo tudi mladi. Rubrika Mladina prinaša novice iz sveta dijakov in učencev slovenskih dvojezičnih šol po Koroškem ali pa poroča o uspehih, življenju in mislih mladih koroških Slovencev. V rubriko so zajete najrazličnejše zvrsti (reportaže, poročila, intervjuji idr.) in tudi teme. Med njimi najdemo tudi take, ki so jezikovno vzpodbudne za manjšino (npr. o dijaški izmenjavi, ki je potekala v Ljubljani, Zenz 2010a, 7), politično obarvane (o Koroški dijaški zvezi, Zenz 2010c, 10), kulturno naravnane (o prireditvi Kontaktna leča, Zenz 2010b, 12) ali pa le zabavno usmerjene (v *Novicah* 2010a, 13 o slovenskem rocku: Kdor si upa sanjati in seči do zvezd, naj posluša I.C.E!).

Kultura je za koroško skupnost pomemben element, kar se kaže tudi v *Novicah*. V nasprotju z rubriko, namenjeno mladim (npr. 23. januarja 2009 ali 12. decembra 2008, ko v časopisu ni rubrike) ali pa gospodarstvu, je ta rubrika vedno tedensko vključena v časopis. Sem sodijo prispevki, reportaže in intervjuji s kulturnega področja. V ospredju poročanja so tudi dejavnosti kulturnih društev slovenske koroške manjšine, daljše reportaže pa sledijo po vseh slovenskih kulturnih praznikih, različnih dosežkih na področju kulture ali pa ob večjih kulturnih jubilejih. Krajše novice, ki so običajno ob koncu rubrike, poročajo o novih zgoščenkah, knjigah, filmih, gledaliških predstavah ipd.

Običajno je ena stran v časopisu namenjena napovedim prireditev oz. t. i. terminom, v katerih se napovejo različni kulturni, športni in drugi dogodki, sporedi slovenskih in dvojezičnih radijev ter izbor oddaj na slovenski in avstrijski televiziji, in razpisom (npr. za sofinanciranje jezikovnih, kulturnih in izobraževalnih projektov vseh vrst, *Novice* 2010c, 14) ter pismom oz. mnenjem bralcev.

Športne novice sledijo proti koncu, poročajo pa predvsem o novicah, ki se nanašajo na šport slovenske manjšine na Koroškem. Tu gre lahko za občinske prireditve, za uspehe slovenskih Korošcev širše po svetu (*Novice* 2010d, 22), za turnirje in tekme slovenskih manjšinskih športnih društev (Sadjak 2010, 22) ali pa za napovedi prihajajočih tekmovanj in drugih športnih prireditev (*Novice* 2010č, 23). V *Novicah* (2010b, 14) poročajo še o rezultatih tekmovanj mladih Korošcev, veliko pozornosti pa namenjajo tudi planinski dejavnosti.

Na zadnji strani (rubrika *Pri nas in po svetu*) so družabne vesti, razvedrilne vsebine, občasno recepti, uganke in v spodnjem desnem kotu vedno tudi t. i. Jezikovni tečaj. V njem slovensko besedno ali stavčno zvezo oz. izraz prevedejo v nemščino in italijanščino ter s tem poleg besedja prikažejo tudi različnost struktur v vseh treh jezikih.

Občasno se v časopisu pojavljajo tudi priloge oz. t. i. Posebne novice, v katerih poglobljeno poročajo o specifični temi: bodisi kulturni, gospodarski, računalniški ali znanstveni, prostor

pa je namenjen tudi daljšim portretom in reportažam o glasbenikih, znanstvenikih, slikarjih, pisateljih ter drugih znanih in vplivnih osebah.

5.4 NEDELJA: DELOVANJE, ZGODOVINA IN VSEBINSKA SESTAVA

Nedelja je cerkveni list krške škofije, ki ga izdaja Dušnopastirski urad v Celovcu (nem. *Slowenisches Seelsorgeamt*). Izhajati je začela marca leta 1927 kot glasilo za versko izobrazbo. (Tomažič 2011) Je prvi periodični tiskani medij koroških Slovencev. V začetku je imela *Nedelja* za urednika vodjo dušnopastirskega urada (do leta 1978 je bil to Jože Vošnjak, nato pa Jože Kopeinig), leta 1984 pa je dobila prvega profesionalnega novinarja urednika Hanzija Tomažiča. V začetku je imel list osem strani, pozneje 12, danes pa jih ima 16. Prvo ne zgolj versko vsebino je *Nedelja* dobila s prihodom urednika Kopeiniga, ko je dobila redno rubriko z naslovom Komentar, ki je danes na drugi strani, takoj za naslovnico. Časnik je prvi periodični tiskani medij koroških Slovencev. Sprva je izhajal mesečno, od leta 1945, ko je po štiriletni prepovedi vnovič začel izhajati, pa ga Korošci poznajo kot tednik. (Jelen-Mikša 1988, 31, 42–43, 80; Vrečar 2007, 41; *Nedelja*)

Nedelja se večinoma financira iz sredstev škofije, v manjšem obsegu (10 %) pa njeno delovanje podpirata tudi obe državi, Republika Avstrija in Republika Slovenija. Za pridobitev teh sredstev se mora časopis prijaviti vsakoletno na razpis obeh držav, v primeru Slovenije je to razpis Urada RS za Slovence v zamejstvu, ter utemeljiti svoje delovanje in obrazložiti nove dejavnosti, za katere lahko pridobi še manjša dodatna sredstva.

Nedelja je verski cerkveni list, komunikacijski list vernikov, ki so doma predvsem na dvojezičnem območju. Bralcem prinaša teme verskega značaja v zvezi s slovensko narodno skupnostjo. (*Nedelja*) V primerjavi z drugimi verskimi avstrijskimi časopisi *Nedelja* prinaša več kulturnega utripa, ki določa manjšino. Njeno posebno poslanstvo je ohranjati vez s slovenščino in zbuhati samozavest med pripadniki manjšine. Obstaja tudi v dvojezični obliki (nem. *zweisprachig*), in sicer na spletnem portalu. Njegova prednost je, da je časopis tako lažje dostopen tudi mladim, ki se jim na *Nedelji* poskušajo približati tudi s prisotnostjo na socialnem omrežju Facebook. Težava je v financiranju. Časnik za to ne prejema nobenih

dodatnih sredstev, kar pomeni, da je obstoječa ekipa nekoliko omejena v širini in kakovosti objavljanja spletnih vsebin. (Tomažič 2011)

V začetku je imela *Nedelja* bolj podobo učne knjige kot pa aktualnega lista, njen namen ni bil obveščati o aktualnih verskih dogodkih, temveč prinašati verske vsebine v lastnem maternem jeziku. (Jelen-Mikša 1988, 42) Tu je pomen izhajanja blizu tistemu pri izhajanju prvih slovenskih knjig nasploh. V začetku je bila naklada *Nedelje* zelo majhna, a je priljubljenost hitro naraščala, ljudje pa so si izvode med seboj podajali iz rok v roke. Danes ima *Nedelja* približno 3000 naročnikov, nekaj izvodov je tudi v prosti prodaji. Ker je večina bralstva starejšega, se v uredništvu zavedajo pomembnosti pritegniti mlade k branju. V ta namen so pripravili tudi nove priloge, ena od takih je družinska, ki nagovarja bralce, stare od 30 do 40 let. Del vsebine v časopisu je namenjen tudi otrokom: pri tej je mišljeno, da jo otroci preberejo skupaj s starimi starši. (Tomažič 2011) Poleg verskega »oznanjevanja« je danes naloga obravnavanega časopisa tudi, da obvešča in komentira svetovno dogajanje in dnevne dogodke: »*Nedelja* hoče biti moderen cerkveni časopis, zato /ima/ tudi družbenopolitičen komentar.« (Tomažič 2011)

Uredniška struktura *Nedelje* je podobna kot pri *Novicah*: redno so pri časopisu zaposleni štirje novinarji. V prihodnosti bi si želeli tudi kakega mladega sodelavca, ki bi bil zadolžen za splet, nekoga, ki bi se ukvarjal tudi s trženjem. Trenutno za nove sodelavce ni priložnosti, saj je strošek za kritje mesečne plače prevelik. V uredništvu glede šolanja novinarjev med manjšino na Koroškem predlagajo tudi, da bi mladi pred začetkom svoje poklicne poti eno leto preživeli in delali v Sloveniji. Tako bi pridobili ustrezno strokovno izrazje in lažje oblikovali zgodbe v slovenskem jeziku. (Tomažič 2011)

Danes *Nedelja* obstaja tudi v obliki spletnega časopisa na naslovu www.nedelja.at. Tam so aktualna obvestila o tiskani različici in nekateri članki iz nje, posebni članki za spletno obliko in izbor nekaterih člankov iz slovenskih časnikov in tednikov, predvsem tistih, ki se navezujejo na cerkveno tematiko.

Tudi tu se, podobno kot pri *Novicah*, struktura osnovnega časopisa (brez prilog) od leta 2008 ni spremenila. Vsebine, ki sestavljajo časnik *Nedelja*, so: Osebno (Komentar, Oseba v žarišču in Na kratko), Fokus, Cerkev doma/Cerkev po svetu, Evangelij in duhovna misel, Otroci, Mladina, Iz naših krajev, Prireditve, Zadnja stran (naročilnica, Pa še to z Jezikovnim kotičkom, napovedi večjih cerkvenih dogodkov – npr. birm).

Na prvih dveh straneh časopisa (rubrika Osebno), ki sta takoj za naslovnico, je komentar v zvezi z aktualnim dogajanjem, predstavitev osebe v žarišču in uvodno razmišljanje enega od novinarjev pod naslovom Na kratko.

V Fokusu so predstavljene vsebine, ki so v tistem tednu najbolj pomembne ali izstopajoče: »Slovenski kulturni praznik – Ljubezen do jezika se naj čuti« (*Nedelja* 2010c, 4), »Novoletno srečanje v Tinjah – Kot Slovenci in kristjani premostiti razkorak med generacijami« (*Nedelja* 2010a, 4–5), »Slovesna umestitev nadškofa Antona Stresa« (*Nedelja* 2010b, 4). Lahko so to tudi vsebine, ki jih želijo v tistem tednu bolj poudariti ali jih postaviti v ospredje: npr. »Petje je pot do src ljudi« (Gotthardt 2010a, 4–5).

V rubrikah Cerkev doma in Cerkev po svetu so predstavljene vsebine, ki se nanašajo na dogajanje v cerkvenih ustanovah in Cerkvi kot organizaciji.

Med osrednje strani časopisa spadajo strani, ki se tudi fizično nahajajo na sredini časopisa in prinašajo evangelij, berilo in duhovno misel. Evangeliji in berila so vedno umeščeni v neko sodobno tematiko, na njihovo razlago pa se navezuje duhovna misel. Tako npr. te strani sporočajo o revščini in lakoti po svetu (*Nedelja* 2010d, 8–9), o tem, kako začeti na novo (*Nedelja* 2010e, 8–9), o ljubezni (*Nedelja* 2008, 8–9) ipd.

Otrokom in mladostnikom Korošci tako kot v *Novicah* tudi tu namenjajo svoj prostor. V rubrikah Otroci in Mladina poročajo o pripetljajih in dogodivščinah mladih, o novostih za mlade in med mladimi, o dogodkih, ki se nanašajo na njih, v primerjavi z *Novicami* le z razliko v tem, da se v *Nedelji* tako kot pri drugih vsebinah tematika nanaša na dogodke in dogajanje v Cerkvi: npr. »Advent za otroke« (Lepuschitz 2008, 10), »Christian Urak

spremlja mlade na poti k birmi« (Ladinig 2010, 11), »Ko ti v srce trešči komet« (Jezernik 2010, 10).

Proti koncu časopisa sledi rubrika Iz naših krajev, ki je med Korošci zelo priljubljena. Ta prinaša informacije, poročila in reportaže v zvezi z dogajanjem med koroškimi Slovenci na avstrijskem Koroškem, zelo pogosto prinaša tudi teme o jeziku in nacionalni identiteti: npr. »Narečje, to so moja čustva ...« (Gotthardt 2010b, 12–13).

Na predzadnji strani se časopis posveča prireditvam – njihovim premieram in napovedim ter reportažam in mnenjem o tekočih predstavah in prireditvah. Prinaša tudi poimenski razpored vseh prireditev koroških Slovencev ter radijski in televizijski spored.

Zadnja stran je namenjena po potrebi: objavi naročilnic na *Nedeljo*, napovedim večjih pomembnejših dogodkov (npr. birm) ali pa le prinaša običajne vsebine zadnjih strani v rubriki pod naslovom Pa še to. Ob koncu te rubrike sledi še Jezikovni kotiček, ki ga ureja France Vrbinc.

5.5 TEKSTUALNA ANALIZA ČASOPISNIH PRISPEVKOV IN ANALIZA INTERVJUJEV

Ohranjanje nacionalne identitete igra pri obstoju manjšine pomembno vlogo. Kot sem v teoretičnem delu že omenila, mediji na občinstvo vplivajo predvsem posredno. Lutharjeva pravi (1995, 35), da vplivajo dolgoročno, ta vpliv pa je nujno povezan z vsakdanjim življenjem posameznika, z njegovo socializacijo in z njegovimi emocionalnimi in kognitivnimi lastnostmi. Primer vplivanja na prejemnike, ki ga navaja Pušnikova (1999, 800), da mediji odgovarjajo npr. na vprašanja oz. kažejo, kaj sploh pomeni biti Slovenec, je v obravnavanem primeru zelo aktualen.

5.5.1 Ustvarjanje nacionalne identitete

Slovenstvo in tematika slovenskega jezika se v obeh obravnavanih manjšinskih časopisih pojavljata zelo pogosto. Razprave se nanašajo bodisi na jezik in ohranjanje slovenstva

konkretno ali pa se ta tematika pojavlja v kulturi, rubriki voščil in občasno še v nekaterih drugih. Pripadniki manjšine so tisti, ki naj skrbijo za to ohranjanje identitete: »/v/ veliki meri je na nas samih, da slovenščina v naših logih ne bo naprej usihala« (Polanšek 2010a, 1), »/s/lovenski jezik si jemljemo sami, če ga ne dajemo naprej« (Domej v *Nedelji* 2010č, 13). Na ohranjanje identitete med Slovenci na Koroškem igra kultura tudi sicer veliko vlogo: »kultura je nekje temelj ohranjanja slovenstva na avstrijskem Koroškem« (Kumer 2010). Prek kulturne teme mediji kreirajo pomembnost slovenstva: Slovenci so narod z bogato kulturno dediščino, so torej bogat narod. Ker je ta kultura vredna in lepa, je vredno biti Slovenec in jo ohranjati: »/b/ogata slovenska kultura in vsepovsod otipljiva življenjska volja v objemu zapeljivo čudovite slovenščine, ki jo imamo in jo imejmo radi, sta nam zaveza in povod, da se zganemo, kjerkoli je to potrebno« (Polanšek 2010a, 1). Kultura je razvita tudi med mladimi in tudi te povezuje: »/k/ulturna dejavnost je med mladimi izrazita in razširjena. Če si le ogledamo gledališke skupine različnih društev, pevske zборе in pa sodobne bende lahko s čisto vestjo rečem, da je v mojih očeh kulturna zavest dana« (Metschina v Zenz 2010c, 10). Kulturna tematika in razprave o kulturi zavzemajo torej velik del pisanja zamejskih časopisov in predstavljajo osrednji del pri povezovanju manjšine ter ustvarjanju in ohranjanju identitete.

Za zgled svojim bralcem oba tiskana medija postavljata podobo koroškega Slovenca, ki je tesno povezan s kulturo: »/s/ posluhom in srcem se je Franc Kattinig že v otroštvu predajal slovenski knjigi« (Polanšek 2010b, 16), »/k/akor v poklicu in doma, tako je bil Herman Jäger izredno delaven in prizadeven tudi na področju slovenskega zadružništva, slovenske posvetne in cerkvene kulture ter slovenskega samostojnega gibanja« (Kulmesch 2010, 6), »/n/jena poustvarjalna moč, ki jo prežema ljubezen do narodne pesmi« (Gabriel 2011, 12). Podoba koroške družine pa je prepletena z dvojezičnostjo; tista družina, ki goji dvojezičnost je v očeh medijev spoštovanja vredna: »jim je bil skrben oče, jih kot ljubitelj slovenske besede zaupal Slovenski gimnaziji« (Kulmesch 2011, 9). »Pomembno je tudi, da partnerja izbereta izobraževalne ustanove, ki nudijo dvojezičnost« (Kumer 2011, 3). Slika (glej spodaj, Slika 5.1), ki tako družino prikazuje, je svetla, s člani nasmejanih obrazov in kaže na veselje, radost v družini. Primeri takih družin so še v rubriki voščil, ki trdno povezuje koroško skupnost in članom omogoča, da si med seboj javno čestitajo in se

podprejo pri pomembnih dogodkih in trenutkih njihovih življenj v slovenščini. S tem zamejski časopisi ustvarjajo t. i. zamišljeno skupnost, ki jo glede na to, kateri člani ji prisostvujejo in pri čestitkah sodelujejo, povezujejo skupne lastnosti narodne manjšine na avstrijskem Koroškem. Člani prek nje krepijo svojo pripadnost in s tem ohranjajo svojo nacionalno identiteto.

Slika 5.1: Dvojezična družina na Koroškem

Vir: Kumer (2011, 3).

V časopisju na Koroškem sta močno izrazita odnosa Slovenec-Neslovenec in slovenščina-neslovenščina, znotraj njiju pa še posebno odnos zamejec-nezamejec, ki se torej na eni strani omejuje na zamejce in njihov specifičen položaj, na drugi pa na središče, center, ki ima drugačne pogoje za življenje: »/v/se bolj sem se zavedala razlik, da ne rečem razkola, med slovenskim centrom in tako imenovanim zamejstvom« (Haderlap v Hajnšek-Forstnerič 2008, 15). Zamejska skupnost ima nekaj skupnih lastnosti s slovensko, vendar pa se od te jasno loči; je samostojna skupnost, ki ne pripada ne eni ne drugi skupnosti, ki jo obkrožata: »Postalo mi je jasno, da sem človek roba, da se moram odpirati na vse strani, da se bom v kulturnih središčih, pa najsi bodo slovenska ali nemška, vedno počutila kot človek, ki prihaja z jezikovnih robov in ne deli z večino središčne mentalitete.« (Haderlap v Hajnšek-Forstnerič 2008, 15)

5.5.2 Ohranjanje kolektivnega spomina

Prek medijev koroški Slovenci ohranjajo tudi kolektivni spomin svoje skupnosti: s pisanjem oblikujejo zgodovinski čas, v katerem so izpostavljeni nekateri dogodki, ki so predstavljeni kot reprezentativni ter pomembni za življenje in delovanje manjšine. Vloga manjšinskih časopisov pri ohranjanju kolektivnega spomina je velika, saj s svojim pisanjem prinašajo točno določen vpogled v zgodovino manjšine. Iz zgodovine je večkrat izpostavljeno obdobje fašizma in nacizma, od današnjih dogodkov pa obdobje Heiderjevega vladanja, njegove smrti in »posthaiderjanske Avstrije«. (Hajnshek-Forstnerič 2008, 15; Paljk 2011, 4–5) Obdobje preteklosti je bilo za koroške Slovence težko in ostaja v spominu in večkratnem ponavljanju dejstev, tudi v manjšinskih časopisih, še danes: »/l/eta 1915 je bil aretiran zaradi sovražne propagande« (Paljk 2011, 4). Čeprav pripadniki manjšine današnje stanje razumejo kot bolj sprejemljivo: »/b/iti Slovenec danes, je lažje, kot je to bilo za naše starše« (Sturm v Kumer 2009, 2), se s svojim pisanjem pogosto vračajo na težko preteklost: »/n/i klonil pod pritiski fašistov in komunistov« (Paljk 2011, 4). Kolektivnosti spominov in družbenega stanja se zavedajo tudi uredniki: »/d/ejstvo je, da smo koroški Slovenci pod družbenim pritiskom, /.../ to ostane kolektivno« (Tomažič 2011). Na drugi strani časopisi vidijo tudi, da so »se koroški Slovenci navadili, da /so/ žrtve, da /so/ bogi, da /so/ odrinjeni na rob« (Tomažič 2011), zato poskušajo s svojim pisanjem dvigniti samozavest naroda. Podobno menijo tudi nekateri politični akterji: »Treba je skušati premostiti mentaliteto, da smo bili Slovenci vedno tepeni in smo vedno le trpeli.« (Sturm v Kumer 2009, 3)

Manjšinski časopisi imajo tako velik pomen pri ohranjanju skupne identitete med pripadniki manjšine kot tudi pri ohranjanju zgodovine v današnjem življenju koroških Slovencev. Svojim bralcem poleg informacij pogosto prinašajo zgodbe drugih sopripadnikov in ohranjajo močno vez med pripadniki zamišljene skupnosti, ki jo kot njeni člani tvorijo bralci – v nekaterih »močnih« občinah imajo celo vsi Slovenci slovenski časopis. (Kumer 2010)

5.5.3 Pozitivna krščanska podoba

Pomembno vlogo v življenju koroških Slovencev igra tudi vera: oba časopisa tudi poročata o njej, z razliko pri vsebinskem delu. *Novice* le o cerkvenem življenju (Kumer 2010): o obiskih, zamenjavah pri duhovnikih ipd., *Nedelja* pa tudi o verski vsebini: o evangelijih, svetopisemskih zgodbah ipd. *Novice* tako ne igrajo vloge pri utrjevanju krščanskih vrednot, *Nedelja* pa o teh govori pogosto. Tu je vera prikazana kot pozitivna, prinaša pozitivno rešitev: »vedno je Božji klic povezan z obljubo življenja: zdaj, za prihodnost, za večnost« (*Nedelja* 2011, 8). V odnosu kristjan-nekristjan, ki se vzpostavlja prek pisanja, je prikazano, da kristjan živi polno življenje, zato se k temu nagovarja tudi mlade: »/s/kupna molitev, prepevanje, pogovori o Cerkvi in Bogu so jih zbližali in postali so prijatelji« (Opetnik 2011a, 10). Prikazano je, da je mladim, ki veri pripadajo, življenje lažje, saj imajo v življenju nekaj, na kar se lahko vedno naslonijo. Mladi, ki veri pripadajo, tako svojim sovrstnikom prek medijev sporočajo: »Jezus je tisti, ki me spremlja skozi življenje. Vedno spet se obrnem nanj s kratko molitvijo« (Trodt v Opetnik 2011b, 6), »/v/era je zame važna, ker se je lahko oklenem« (Kautz v Opetnik 2011b, 6), »/v/ nekaterih trenutkih mi je vera zelo važna in mi je bila v tolažbo, ko mi je umrla babica« (Stornik v Opetnik 2011b, 6). Mediji ljudem sporočajo, da je krščansko življenje tisto, ki je veselo, ki prinaša radost: »/k/jer ni več resnične vere, je težko tudi z veseljem« (Pušenjak 2010, 9). Prek krščanskih oseb in njihovih govorov je prikazan pozitivizem krščanskih vrednot: »Ostanite v moji ljubezni! Če se boste držali mojih zapovedi, boste ostali v moji ljubezni ...« (Jezusov govor v Schilling 2010, 9). Ohranjanje krščanskih vrednot ima tudi izrazito povezovalno in narodnoohranjevalno funkcijo: »Zato je še toliko bolj pomembno, da delamo skupaj, kot kristjani, kot Slovenci, iz roda v rod.« (Žumer 2010, 5)

5.5.4 Podoba koroškega/koroške Slovenca/Slovenke med mladimi

Mladinske populacije se v obeh časopisih močno zavedajo, zato temu namenjajo poseben prostor ter prek posredovanja vrednot s pisanjem o kulturi, zabavi in veri uresničujejo svojo socializacijsko funkcijo. Posebno veliko prostora v mladinskih straneh posvečajo kulturi:

slovenski jezik, glasba, knjige in kulturne prireditve mladim dajejo oporo in veselje. Članki mlade zamejce na avstrijskem Koroškem spodbujajo k udejstvovanju na različnih kulturnih prireditvah Kontaktni leči, govorniškemu natečaju ob Tischlerjevi nagradi idr. in prek besed udeležencev sporočajo, da je vredno sodelovati na njih. Podoba dvojezičnosti je venomer predstavljena pozitivno: »veliko eno- in dvojezičnih mladih /vidi/ dvojezičnost mladih kot obogatitev, ki jo je treba podpirati« (Zenz 2010b, 12). V člankih se bralcem predstavljajo mladi, ki delujejo v prid slovenske narodne skupnosti in njenega delovanja na avstrijskem Koroškem. Mladi prireditelji Kontaktne leče prireditev pripravljajo zato, ker naj bi bila korak do uresničitve njihove glavne želje: »krepitev stikov med obema narodnima skupnostima in samoumevnost enakopravnosti obeh kultur na Koroškem.« (Zenz 2010b, 12)

Mladi s svojimi besedami in izkušnjami mladim zamejcem sporočajo o pozitivnosti izkušenj svojega delovanja in doživetij. Mlada zamejka po udeležbi gimnazijske izmenjave v Sloveniji sovrstnikom sporoča: »Hotela sem izboljšati znanje slovenščine, razširiti obzorja in spoznati nove ljudi. Zato priporočam vsem drugim, da grejo v tujino« (Zenz 2010a, 7). S svojo zagnanostjo mladi, udeleženi v različnih organizacijah, svoje sovrstnike vabijo: »prav prisrčno vabim vse mladince, da se udeležijo naših sej. Odprt sem za vse dobre in kreativne ideje« (Zenz 2010c, 10). S svojimi izjavami kažejo pozitivnost delovanja v prid zamejske skupnosti: »Hočem organizacijo, v kateri bomo skupno konstruktivno delali v prid narodni skupnosti.« (Zenz 2010c, 10)

S svojim delovanjem in pisanjem o njem mladi in novinarji podobo koroškega/koroške Slovenca/Slovenke krepijo med mladimi bralci in s tem posredno vplivajo na utrjevanje in sprejemanje vrednot in nacionalne identitete. Mladi, ki stran spremljajo, lahko skupaj z mladimi »mnenjskimi voditelji«, ki prek časopisa sporočajo, kako biti mlad koroški Slovenec, tvorijo t. i. zamišljeno skupnost. Z njimi lahko delijo svoje občutke, si odgovarjajo na vprašanja o narodnosti skupnosti in dvojezičnosti, ki jih imajo, in prepoznajo življenje koroškega Slovenca kot ustrezno in primerno.

Poleg kulture, zabave, šolskega in študijskega življenja je s slovenskim jezikom obarvana tudi vera. Tu imajo mladi glasovi v časopisu dvojno vlogo; mlade bralce nagovarjajo k veri in k slovenskemu jeziku: »in prav v cerkvenem petju vidim možnost, da slovenski jezik ostane ohranjen v naši zavesti« (Wakounig 2008, 11), »/n/a Rebrci naj bi birmanci doživeli in spoznali, da je vera lahko zanimiva« (Nedelja 2010f, 11). V Nedelji so redno predstavljeni mladi, ki v veri uživajo in sodelujejo v verskih organizacijah: »Katja Podgornik in Sara Krištof spremljata birmance v Pliberku. Pripravljata jih na birmo. Sta na dobri poti, saj birmanci radi hodijo k pouku« (Pandel 2010, 11). Njihov cilj je sporočiti mladim, naj se jim pridružijo: »/z/a naju je izziv, pripeljati mlade bliže k Cerkvi«, »/h/očeva pokazati, da ni nujno, da je vera dolgočasna« (Pandel 2010, 11). Prek verskega udejstvovanja mladi krepijo slovenski jezik, s tem pa pripadnost zamejski skupnosti.

6 SKLEP

Slovenski manjšinski mediji na Koroškem nosijo pomembno vlogo: so edini periodični stik koroških Slovencev s slovenskim jezikom. Prinašajo aktualne novice in informacije v zvezi z manjšino, v manjšem merilu tudi dogajanjem v Sloveniji. Oba obravnavana medija *Novice* in *Nedelja* imata že dolgo zgodovino (z nekaj spremembami v imenu in s prestrukturiranjem uredništva pri prvem – *Novicah*) in zato sta med koroškimi Slovenci dobro sprejeta in trdno usidrana. Koroški Slovenci ju berejo, naročajo in jima zaupajo.

V diplomski nalogi me je zanimalo, kako ta dva medija pravzaprav povezujeta manjšino ter kako med njo oblikujeta in vzdržujeta nacionalno identiteto. Oblikovanje le-te je še posebno ključno pri mladih, česar se oba medija močno zavedata. Nadalje me je zanimalo, kakšno vlogo igrata oba časnika pri vzdrževanju kolektivnega spomina, zato sem pregledala, kateri zgodovinski dogodki so upovedani v besedilih in kakšen pogled prinašajo. Ker je *Nedelja* izrazito krščansko usmerjena, vera pa poleg kulture drug pomemben povezovalni element manjšine, sem analizirala, kako obravnavana medija utrjujeta in prikazujeta krščanske vrednote in podobe med manjšino. Tu se je med njima pokazala razlika: *Novice* le poročajo o novicah, povezanih z versko vsebino, *Nedelja* pa vzpostavljanju in utrjevanju krščanskih vrednot namenja veliko prostora. Nazadnje me je zanimalo še, kako podobo koroškega/koroške Slovenca/Slovenke krepita med mladimi oz. kako pri njih oblikujeta nacionalno identiteto.

Velik del pisanja oba časopisa namenjata kulturi: ta je osrednja povezovalna točka manjšine, manjšina se prek nje identificira in vzpostavlja odnos do slovenskega jezika in slovenske narodnosti. Kultura je tako prva točka, ki med pripadniki manjšine zbuja »močne občutke pripadnosti« (Anderson 1998, 13). Kulturnikom so namenjene tudi priloge, o kulturi se veliko govori predvsem ob kulturnih praznikih in dogodkih, ki so bodisi del splošne slovenske kulture (npr. Prešernov dan) ali pa del kulture koroških Slovencev (npr. Tischlarjeva nagrada, prireditvev Kontaktna leča ipd.). Oba časopisa vsebujeta tudi napovedi

in komentarje kulturnih prireditev: gledaliških, književnih itd. ter krepita odnos do jezika: *Novice* prinašajo Jezikovni tečaj, *Nedelja* pa Jezikovni kotiček.

V obeh časopisih je prikazovanju in utrjevanju podobe koroškega Slovenca namenjeno veliko prostora: dvojezične družine so prikazane z veselimi obrazi, življenja koroških Slovencev, ki so pripomogli k obstoju manjšine, so opisana z njihovimi dosežki, prikazani so tudi mladi, ki se zavedajo svoje narodnosti in govorijo v slovenskem jeziku, se udeležujejo izmenjav v Sloveniji ipd. Prek teh podob mediji sporočajo, kaj pomeni biti pravi Slovenec, utrjujejo vrednote med manjšino ter posredno vplivajo na oblikovanje in vzdrževanje nacionalne identitete v njej. Gre za izbrane dogodke, zgodbe in osebe oz. v delu že omenjene označevalce in simbole nacionalne identitete, ki, kot pravi Lutharjeva (1996, 58), konstruirajo nacionalno kulturo.

Življenje na Koroškem je zaznamovano z odnosom Slovenec-Neslovenec: pripadniki manjšine živijo v okolju, ki se v jeziku razlikuje, njihovo delovanje in življenje sta določena z nasprotjem in drugačnostjo v okolju, kjer živijo. Pri pisanju se tako dodatno vzpostavlja tudi odnos zamejec-nezamejec: okolje z večinsko avstrijsko nacionalno identiteto narekuje drugačno življenje Slovencev tam kot v okolju z večinsko slovensko nacionalno identiteto.

Svojo identiteto koroški Slovenci oblikujejo vedno znova. Prek simbolov in »resnic«, ki jih prinaša časopisje in ki z nenehnim ponavljanjem postajajo »prave«, naravne (Hobsbawm 1993, 13), oblikujejo zgodbo o življenju, zgodovini, obstoju koroških Slovencev, torej zgodbo o sebi. Ker si to identiteto pripovedujejo, je ta nacionalna identiteta oz. identiteta njihove skupnosti, manjšine, »narativna«. (Pušnik 1999b, 800)

Tudi pri vzdrževanju kolektivnega spomina prihajajo na dan le določeni pogledi, predhodno že izbrani iz množice vseh obstoječih in »naturalizirani«. (Pušnik 1999b, 800) Tu imata časnika pomembno vlogo. Največkrat so iz zgodovine vedno znova upovedani t. i. kritični trenutki. Ti dogodki, ki skupaj vzpostavljajo in pišejo zgodovino, določajo tudi zgodovinski pogled manjšine. Posamezni pogledi znotraj širšega zgodovinskega so tako že fiksirani in

vsakič znova na isti način upovedani. V časopisju so večkrat prikazane trpeče reprezentacije Slovencev, sodobna dogajanja pa so vpeta in razložena v luči zgodovinskih. Mediji z izborom in načinom predstavljanja sicer realnih oz. v zunanji realnosti obstoječih dogodkov ustvarjajo »simbolno realnost« (Bašič-Hrvatini 1990, 96–98), ki v vsakdanjem življenju onemogoča obstoj popolnoma »objektivne realnosti«.

Krščanske vrednote *Nedelja* utrjuje, kot sicer za vplivanje medijev tudi splošno ugotavlja Lutharjeva (1995, 35), posredno: prikazuje pomen in dobre strani krščanskega življenja, s pomočjo vere daje odgovore na življenjska, manjšinska in tudi svetovna vprašanja, mladim prikazuje lepoto krščanskega življenja. Krščanske vrednote prikazuje kot pozitivne. Tudi v težkih življenjskih situacijah in pri navidez nerešljivih vprašanjih ima vera odgovor: je torej trdna opora v življenju posameznika. Pripadnikom manjšine kot predstavnikom zamišljene skupnosti ponuja še eno točko povezovanja in med njimi vzpostavlja navidezno vez.

Mladim se oba časnika poskušata približati načrtno. Bralska struktura je v obeh primerih nekoliko starejša, zato sta se oba časopisa odločila mladim namenjati posebne strani. Namenjata jim priloge, prinašata novosti iz sveta kulture in zabave med manjšino, govorita o dogajanju na družbeno-zabavnem področju mladih. Mladi imajo tudi priložnost in prostor, da spregovorijo v časopisu prek intervjujev in prvoosebni opisov doživetij (npr. o dijaški izmenjavi v Sloveniji). Tu časopisa izpolnjujeta svojo socializacijsko vlogo in prek posredovanja kulturnih vrednot, novic iz družbenega življenja in sveta zabave vplivata na oblikovanje nacionalne identitete med mladimi in pozitivne podobe koroškega/koroške Slovenca/Slovenke v njihovih glavah.

Cilji obeh časopisov, torej zbujanje samozavesti med bralci, stik s slovenskostjo ipd., se uresničujejo prek uporabe slovenskega jezika. Oba časopisa imata tudi lektorico, ki časopis lektorira, pogosto mora ta svoje popravke prilagoditi bralcem: bralci »visokega« (Tomažič 2011) jezika ne razumejo, zato mora biti ta približan njim. Jezik na nekaterih mestih odraža koroške posebnosti: vigred, mladinci ipd., uporaba takega jezika pa pripadnike manjšine še dodatno povezuje med sabo: je skupna točka, ki si jo delijo.

Oba tiskana medija koroških Slovencev *Novice* in *Nedelja* imata torej pomembno vlogo pri oblikovanju in ohranjanju slovenske nacionalne identitete na avstrijskem Koroškem. Pripadnike manjšine s svojim delovanjem, obstojem in pisanjem ter izborom tem in načinom pisanja povezujeta med sabo. Že dejstvo, da obstajata, omogoča identificiranje posameznikov s slovenskim jezikom in slovenskostjo. Hkrati s svojim pisanjem slovenski jezik razširjata in utrjujeta med manjšino, z vsebino pa utrjujeta podobe kolektivnega spomina. Kot ključno točko nadaljnje obstoja oba časopisa poleg drugih poudarjata finančne zmožnosti: te so bistvene za nadaljnji razvoj obeh časopisov. Njun obstoj ima trenutno dobre možnosti, z uvedbo prilog med mladimi se bralstvo zdaj razširja tudi tam.

7 LITERATURA

- Anderson, Benedict. 1998. *Zamišljene skupnosti: o izvoru in širjenju nacionalizma*. Ljubljana: SH – Zavod za založniško dejavnost.
- *Avstrijska državna pogodba*. 1955. Dostopno prek: http://www.slovenskonauradih.at/docs/CLEN-ARTIKEL_7.pdf (13. julij 2011).
- Bašić-Hrvatina Sandra. 1990. *Konstrukcija realnosti v medijih: teoretična izhodišča za analizo jugoslovanskih časopisov*. Magistrsko delo. Ljubljana: FSPN.
- *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju*. 1995. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Beltram, Peter. 1986. Množični mediji in narodnostne manjšine. V *Razprave in gradivo* (19): 229–240.
- Bogataj, Mirko. 1996. *Glas*. Celovec, Ljubljana, Dunaj: Mohorjeva založba; Celovec: Drava.
- Borak, Neven, Zdenko Čepič, Vida Deželak Barič, Ervin Dolenc, Tone Ferenc, Jasna Fischer, ur., Aleš Gabrič, Jure Gašparič, Bojan Godeša, Damijan Guštin, Milica Kacin Wohinz, France Kresal, Žarko Lazarevič, Boris Mlakar, Andrej Pančur, Jurij Perovšek, Jože Prinčič, Mateja Režek, Andrej Studen, Mojca Šorn, Tadeja Tominšek Rihtar, Nevenka Troha, Anka Vidovič-Miklavčič in Peter Vodopivec. 2006. *Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije: 1848–1992*. Ljubljana: Mladinska knjiga, Inštitut za novejšo zgodovino.

- Broman, Cilka, Irena Bruckmüller, Hanns Haas, Valentin Inzko, ur., Jožko Lukan, Walter Lukan, Andrej Moritsch, Štefan Pinter, Jože Pirjevec, Karl Stuhlpfarrer, Heimo Titz, Reginald Vospernik, Anton Wutte in Janko Zerzer. 1985. *Zgodovina koroških Slovencev*. Celovec: Družba sv. Mohorja v Celovcu.
- Burr, Vivien. 1995. *An Introduction to Social Constructionism*. London: Routledge.
- Devetak, Silvo. 1980. *Problemi in perspektive slovenskih narodnih skupnosti v sosednjih državah*. Ljubljana: RSS.
- *Enotna lista*. Dostopno prek: http://www.elnet.at/start_sl/ (10. junij 2010).
- *Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin*. 1994. Dostopno prek: <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/svet-evrope/evropska-konvencija-o-varstvu-clovekovih-pravic-in-temeljnih-svoboscini/> (1. oktober 2010).
- Fantur, Peter. 2010. »Po šoli so šli v hlev ali na polje«. *Novice*, 6 (26. februar).
- Gabriel, Hanzi. 2011. Bernarda zopet očarala Dunaj. *Nedelja*, 12 (13. marec).
- *Generalni konzulat RS Celovec: Slovenska manjšina na Koroškem*. Dostopno prek: <http://celovec.konzulat.si/index.php?id=2730> (8. junij 2010).
- Gotthardt, Vincenc. 2010a. Petje je pot do src ljudi. *Nedelja*, 4–7 (24. januar).
- --- 2010b. Narečje, to so moja čustva ... *Nedelja*, 12–13 (14. marec).
- Gutovnik, Tanja. 2008. Slovo iz občinske politike: »Škocjan potrebuje nov veter«. *Novice*, 6 (12. december).

- --- 2010. Občinska politika: Svobodnjaki v občinah se razcepljajo. *Novice*, 5 (5. februar).
- Hajnšek-Forstnerič, Melita. 2008. Pesnica Maja Haderlap o narodovih, odrskih in osebnih zakulisjih. *Novice*, 14–15 (12. december).
- Halbwachs, Maurice. 2001. *Kolektivni spomin*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- Hobsbawm, Eric J. in Terence Ranger, ur. 1993. *The invention of tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jelen-Mikša, Amalija. 1988. *Sredstva javnega obveščanja v slovenskem jeziku na Avstrijskem Koroškem*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Jesih, Boris. 2007. *Med narodom in politiko: politična participacija koroških Slovencev*. Celovec: Drava; Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Jezernik, Jerneja. 2010. Ko ti v srce trešči komet. *Nedelja*, 10 (14. marec).
- Klemenčič, Matjaž in Vladimir Klemenčič. 2006. *Prizadevanja koroških Slovencev za narodnostni obstoj po drugi svetovni vojni*. Celovec, Ljubljana, Dunaj: Mohorjeva založba.
- Kokot, Milka. 2010. Umrla je bivša ministrica za ženska vprašanja Johanna Dohnal. *Novice*, 5 (26. februar).
- Kulmesch, Janko. 2010. Ohranili ga bomo v častnem spominu. *Novice*, 6 (19. februar).
- --- 2011. Nedelja je bila za Hanzija Filipiča resnično sveta. *Novice*, 9 (18. marec).

- Kumer, Silvo. 2009. Biti Slovenec danes, je lažje, kot je to bilo za naše starše. *Novice*, 2–3 (23. januar).
- --- 2010. Intervju z avtorico. Celovec, 24. april.
- --- 2011. 12 navodil za uspešno dvojezičnost v družinah. *Novice*, 2–3 (18. marec).
- Kustec, Vesna. 2009. *Varstvo slovenske manjšine v Avstriji: analiza uresničevanja določb 7. člena Avstrijske državne pogodbe*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Ladinig, Philip. 2010. Že vedno je bilo tako. *Nedelja*, 11 (14. februar).
- Lepuschitz, Andreja. 2008. Advent za otroke. *Nedelja*, 10 (21. december).
- Luthar, Breda. 1995. Ponudba identitet na TV. V *Otrok in mediji*, ur. Maca Košir, 27–36. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.
- --- 1996. Izhodišča za analizo kolektivnih identitet. V *Slovenska nacija in kolektivne identitete: predstavitev rezultatov prvih analiz intervjujev v okviru raziskovalnega projekta: Družbena (samo)regulacija ter procesi identifikacije in mobilizacije*, ur. Frane Adam, 57–63. Ljubljana: Inštitut za družbene vede (CTS) pri FDV; Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Malle, Avguštin. 2002. Problematika slovenske manjšine na avstrijskem Koroškem. V *Živeti z mejo. Slovenski kulturni prostor danes: zbornik referatov s sestankov Znanstveni posvet o pomenu preučevanja narodnih manjšin*, (Ljubljana, 4. 4. 2001), *Znanstveni posvet Slovenski kulturni prostor danes*, (Nova Gorica, 19. 10. 2001), 63–65. Ljubljana: Odbor SAZU za preučevanje narodnih manjšin; Inštitut za narodnostna vprašanja; Koper: Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije.

- *Mediengesetz*. BGBl. I. Nr. 49/2005.
Dostopno prek: http://www.internet4jurists.at/gesetze/bg_medien1a.htm (12. junij 2011).
- *Mednarodni pakt o političnih in državljanskih pravicah*. 1966. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Zunanja_politika/Mednarodnipakt_drzavljanskih_politicnih_pravicah.pdf (1. oktober 2010).
- *Mohorjeva*. Dostopno prek: <http://www.mohorjeva.org/> (19. avgust 2010).
- Moritsch, Andreas. 2000/2001. Nacionalne ideologije na Koroškem. V *Koroški Slovenci (1900–2000): bilanca 20. stoletja*, 9–24. Celovec, Ljubljana, Dunaj: Mohorjeva založba.
- *Narodni svet koroških Slovencev*. Dostopno prek: <http://nssk.at/> (3. junij 2010).
- Nečak, Dušan. 1985. *Koroški Slovenci v drugi avstrijski republiki (1945–1976): osnutek za politično zgodovino*. Ljubljana: Založba Borec.
- *Nedelja*. 2008. Ljubezen nas obvezuje, 8–9 (5. oktober).
- --- 2010a. Kot Slovenci in kristjani premostiti razkorak med generacijami, 4–5 (17. januar).
- --- 2010b. S ponosom in veseljem opravljati naše poslanstvo, 4–5 (31. januar).
- --- 2010c. Ljubezen do jezika se naj čuti, 4 (7. februar).
- --- 2010č. »Brez redne rabe jezik zakrni, izgublja moč«, 12–13 (14. februar).
- --- 2010d. Življenje govori o veri, 8–9 (14. februar).
- --- 2010e. Bog je vedno pripravljen na spravo, 8–9 (14. marec).

- ---2010f. »Postal sem bolj odgovoren!«, 11 (14. marec).
- --- Dostopno prek: <http://www.kath-kirche-kaernten.at/nedelja> (13. julij 2010).
- --- 2011. Poslušati Božji klic je v blagoslov, 8 (20. marec).
- Novak, Anton. 2005. *Pravno varstvo slovenske manjšine v Avstriji v luči novejšega mednarodnopravnega manjšinskega varstva*. Celovec: Mohorjeva.
- *Novice*. 2009. Celovška univerza odpravlja evropske meje, 6 (23. januar).
- --- 2010a. Kdor si upa sanjati in seči do zvezd, naj posluša I.C.E.!, 13 (12. februar).
- --- 2010b. Niklas Tropper je nova zvezda ŠD Šentjanž, 14 (19. februar).
- --- 2010c. Razpis Volbankove ustanove za 1. polletje 2010, 14 (26. februar).
- --- 2010č. 7. marca se bo vršil medtem že 32. zimski pohod Arihova peč, 23 (26. februar).
- --- 2010d. Daniel Mesotitsch – prek rožanskega pokala do olimpijskega odličja, 22 (5. marec).
- --- Dostopno prek: <http://www.novice.at> (23. marec 2010).
- Opetnik, Micka. 2011a. Moja pot do Boga. *Štirinajst dni*, priloga *Nedelje*, 10 (20. marec).
- --- 2011b. Spoznavamo sami sebe in iščemo osebno vero. *Štirinajst dni*, priloga *Nedelje*, 6–7 (20. marec).
- Paljk, Jurij. 2011. Bomo dobili zavetnika narodnih manjšin? *Nedelja*, 4–5 (20. marec).

- Pandel, Marko. 2010. Uživava v delu z mladimi. *Nedelja*, 11 (7. marec).
- Pavšič, Jerica. 2002. *Manjšinski mediji: pravica do informiranja kot posebna pravica manjšin*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Pleterski, Janko. 2003. *Koroški plebiscit 1920: poskus enciklopedične razlage gesla o koroškem plebiscitu*. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Polanšek, Emanuel. 2010a. Ob robu. *Kultura*, priloga *Novic*, 1 (5. februar).
- --- 2010b. V »kotičku tople domačije« do knjige ... *Novice*, 16–17 (26. februar).
- Pušenjak, Lojze. 2010. Začetek v znamenju veselja. *Nedelja*, 9 (17. januar).
- Pušnik, Maruša. 1999a. *Medijski diskurz in upravljanje z nacionalno identiteto: primer Podjune na Avstrijskem Koroškem Pliberg/Bleiburg*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- --- 1999b. Konstrukcija slovenske nacije skozi medijsko naracijo. *Teorija in praksa*, let. 36, 5/1999, 796–808. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/tip/tip19995Pusnik.PDF> (30. maj 2011).
- --- 2008. Common history, divided memories: Slovenian and Austrian struggle for the Carinthian past. *Anthropological notebooks* 14 (1), 49–61. Dostopno prek: http://www.drustvo-antropologov.si/AN/PDF/2008_1/Anthropological_Notebooks_XIV_1_Pusnik.pdf (31. maj 2011).
- R., M. 2009. *Slovenija ni naslednica avstrijske državne pogodbe*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/slovenija-ni-naslednica-avstrijske-drzavne-pogodbe/211202> (6. september 2010).

- Sadjak, Franc. 2010. KOŠ bo izvedel zaključni turnir II. divizije. *Novice*, 22 (26. februar).
- Schilling, Alfred. 2010. Veselje v podobi vina. *Nedelja*, 9 (17. januar).
- *Senžermenska pogodba*. 1919.
Dostopno prek: http://www.promin.si/zgodovina/slovencev/senzermen_pog.htm
(19. avgust 2010).
- Simoniti, Vasko in Peter Štih. 2009. *Na stičišču svetov: slovenska zgodovina od prazgodovinskih kultur do konca 18. stoletja*. Ljubljana: Modrijan.
- *Skupnost koroških Slovencev in Slovenk*. Dostopno prek: <http://www.skupnost.at/>
(7. julij 2011).
- Tomažič, Hanzi. 2011. Intervju z avtorico. Celovec, 25. maj.
- Veleposlaništvo Republike Slovenije Dunaj. Dostopno prek: <http://www.dunaj.veleposlanistvo.si/> (6. september 2009).
- Vrečar, Teja. 2007. *Vpliv manjšinskih medijev na slovensko narodno skupnost na avstrijskem Koroškem*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Wakounig, Miro. 2008. Miro Wakounig: Novi civilnik pri Katoliški mladini se predstavlja. *Nedelja*, 11 (5. oktober).
- Zavratnik Zimic, Simona. 1998. *Pogovori s koroškimi Slovenci: O etnični identiteti, slovenščini, dvojezični vzgoji in samopodobi*. Celovec, Ljubljana, Dunaj: Mohorjeva založba.
- Zenz, Matej. 2010a. Dijaki na poti! Priljubljen cilj je Slovenija. *Novice*, 7 (19. februar).

- --- 2010b. Samoumevnost enakopravnosti! *Novice*, 12 (26. februar).
- --- 2010c. »Koroška dijaška zveza naj bi bila politično neodvisna«. *Novice*, 10 (5. marec).
- Žumer, Klemen. 2010. Pomembno je, da sodelujemo. *Nedelja*, 5 (17. januar).

PRILOGI

PRILOGA A

INTERVJUVANEC: Silvo Kumer, urednik osrednjeinformativnega tednika zamejskih Slovencev na Koroškem *Novice*

- 1. Kakšen je osnovni namen izhajanja/pisanja/delovanja vašega medija? (povezovanje/ohranjanje/obveščanje manjšine, uporaba in/ali ohranjanje slovenskega jezika itd.)**

V prvi vrsti obveščanje na Koroškem in o dogajanju v deželi nasploh in tudi o dogajanju v matični državi Sloveniji. Pridejo tudi tematike Slovencev, ki živijo v zamejstvu. Na splošno tudi na Hrvaškem, v Italiji, na Madžarskem. Glavni namen je, da se ohranita slovensko življenje in slovenska beseda v zamejstvu in na avstrijskem Koroškem, s tem ko pride vsaj enkrat na teden slovensko čtivo med člane slovenske narodne skupnosti, ker imamo žal skoraj izključno enojezične medije okoli sebe v nemščini.

- 2. Na kaj se predvsem osredotočate pri pisanju v vašem časopisu – so to bolj (večinoma) zamejske tematike (izključno regionalne/lokalne novice/teme, nacionalno pomembne teme), versko dogajanje, jezikovna izpiljenost, pisanje o ljudeh ali čisto kaj drugega?**

Tako kot vsak drug časopis od politike, gospodarstva, kronike, kulture, športa do zabave. Pri čemer ima kultura v našem časopisu malo več poudarka, ker je slovenska narodna skupnost na Koroškem zelo osredotočena kulturno. S tem skuša manjšina ohraniti svoj jezik; kultura je nekje temelj ohranjanja slovenstva na avstrijskem Koroškem. Dve osrednji kuturni organizaciji sta Slovenska prosvetna zveza in Krščanska kulturna zveza, okoli katerih se odvija celotno kulturno dogajanje. To se seveda odraža tudi v časopisu.

- 3. Katere teme/področja se vam zdijo še posebej pomembna (ključna) za dobro počutje manjšine, tudi za njihov razvoj in zanimanje? Zakaj?**

Predvsem jih zanima dogajanje v narodni skupnosti, o katerem v drugih medijih ne pišejo. To so bolj individualne teme, poročila iz posameznih krajev. Zato imamo mi poročevalce s cele Koroške, iz vsake dvojezične občine, skupaj jih je približno 60. Imamo mrežo, s katero zajamemo vsa območja, praktično od Zilje do Podjune. Vse pomembne stvari so vsak petek v slovenskem časopisu. Seže od napovedi, poročil prirediteljev, politike, pri športu so zanimiva društva, ki so javno dvojezična, o teh poročamo. Poročamo tudi o dejavnostih iz teh klubov. Gospodarstvo ima velik pomen, nas zanima čezmejno sodelovanje s Slovenijo, Avstrijo. Če pride do kakih novih stvari, se to zrcali v našem časopisu. Poročamo tudi o cerkvenem življenju, temveč ne o vsebini, ampak kaj se dogaja, o kakih obiskih, če pride do sprememb pri duhovnikih, ne pa versko vsebinsko.

4. Se večinoma financirate iz naročnin ali iz redne prodaje? Kakšno je približno to razmerje v odstotkih? Kje vse pa prodajate vaš časopis?

Načelno je tako tu v Avstriji, večina časopisov ne bi mogla izhajati brez pospeševanja tiska. Manjšinski časopisi pa še težje. Glavni financer je Republika Slovenija, ki daje okoli 60 % financ. Ostala sredstva pridejo še 30 % od naročnin, 10 % od oglasov ali pa recimo 15 %. 95 % časopisa so naročniki, eno gospodinjstvo – en časopis. Približno 5000 naročnikov. Največ naročnikov je v mestu Celovec; vidi se beg s podeželja, zajel je tudi koroške Slovence, živijo v glavnem mestu, kjer so delovna mesta. Veliko v Podjuni, okoli Pliberka, Klobasnice, Šmihela, 50 % vseh gospodinjstev ima časopis. To so močne občine, kjer imajo vsi Slovenci slovenski časopis. Časopis gre tudi v druge zvezne dežele, veliko na Dunaj, veliko Slovencev po študiju ostane tam, to je pomembna vez med Dunajem, Salzburgom, Innsbruckom in domovino, Slovenci, ki grejo v svet, si naročijo *Novice*, npr. če grejo v Makedonijo. Prej je bila to bolj Argentina, Amerika, naročali so se tisti, ki so se izselili in so hoteli biti obveščeni. Zdaj pa je drugo stanje: to je intelekt, ki se je izselil v svet. 10 % gre v Slovenijo, to so društva, Slovenci, ki so po prvi svetovni vojni morali ali so prostovoljno zapustili Avstrijo. Naročanja iz Argentine je vedno manj.

Prodaja se v slovenskih trgovinah, na slovenskih bankah – Zveza Bank, v Mohojevi. Tudi v slovenskih gostilnah na južnem Koroškem je dostopen, tam se ne prodaja. Na južnem Koroškem je več gostiln, kjer je prost dostop. To so gostilne, kjer je treba poslati več

eksemplarov, ker ga ljudje kradejo. So tudi taki, ki si ge ne upajo naročiti, da ne bi poštar vedel, da bere slovenski časopis. Ni pa masa, so pa taki. Mi forsiramo to, da so v vseh občinah gostilne, kjer lahko vsak prosto dostopa, da je vsaj en izvod.

5. Kdo vse so bralci vašega časopisa? Koliko približno jih je (če obstaja raziskava trga, bi bili rezultati dobrodošli) in katerih je največ (spolna in starostna struktura)?

Polovico ženske, polovico moški, starostna struktura je gotovo nad 40, večina, se pravi približno 70–80 % bralcev. Starostna struktura slovenske narodne skupnosti je v višji starostni strukturi. Pri mladih prihaja do asimilacije, pritek slovenskih otrok je nizek, vedno več koroških Slovencev se asimilira. To se vidi tudi na strukturi, to časopis kot tak ni kriv. Mi smo sicer naredili eno mladinsko stran, to bo redno, a to gotovo ne reši problema. Premalo je samozavesti v slovenskih družinah, komaj pride nemški partner v družino, se govori že nemško. Med slovensko mladino imamo le slovensko inteligenco, ki pride iz gimnazije, to se odraža tudi v časopisu, tu so potrebne celovite reforme v šolstvu, v prvih štirih letih bi moral biti le slovenski pouk.

6. Koliko od tega pa je naročnikov?

5000.

7. Koliko zaposlenih novinarjev dela v vaši hiši? Tu mislim na vse – notranji, stalni, zunanji oz. občasni/honorarni sodelavci. Je to dovolj kadra?

Dopisnikov 60, učitelji, predsedniki društev imajo vsak svoj poklic in to delajo honorarno, prostopoklicno ali brezplačno, iz lastnega interesa, da iz svojega kraja poročajo, kaj se dogaja v njihovem okraju, skozi internet, elektronsko pošto se je to seveda bistveno izboljšalo. Novinarji so štirje, veliko premalo kadra, tudi premalo strani; bi si želeli, da bi bilo več strani. Ne moremo se posvečati drugim temam vsakdana, npr. od zdravja, vrtnarjenja, ekonomije, to bi bilo pomembno. S tem da mi nimamo takih strani, zmanjkuje narodni skupnosti besednega zaklada. Mi smo šola za vsakega posameznika, ki je obdan le z nemškim okoljem. Le redki

poznajo izrazje iz vrtca itd. Mi več nimamo takih strani, to je en tak pomanjkljaj, logično. To se vidi tudi pri izražanju ljudi. Časopis ima nalogo, da izobrazuje jezikovno in obvešča.

8. Kakšna je povprečna starost novinarjev in kakšna je njihova izobrazbena struktura (fakultetna, visoko/višješolska, srednješolska ...)?

Naši uredniki imajo vsi maturo, srednjo šolo, ena je akademikarka, jaz imam novinarsko akademijo, lektorica je tudi akademikarka.

9. Imate v uredništvu pri pisanju v slovenščini kdaj kakšne težave? Če da, konkretno kakšne? Bi si morda želeli še več znanja in izkušenj o in v slovenskem jeziku?

Sami ne, imamo tudi lektorico iz zvezne univerze. Katastrofa je, če dobimo počitniške delavce, tam imamo izkušnje, da je znanje na nivoju novinarskega knjižnega jezika katastrofalno. Če dobimo maturante gimnazije, je čudež, če znajo pet stavkov napisati.

10. Naredite/pripravite v vaši hiši kaj posebnega v zvezi z izpopolnjevanjem novinarjev v slovenskem jeziku? Kaj na primer, kako se tega lotite, zakaj to organizirate?

Hodimo v Avstriji na seminarje, imamo koridorij za izobraževanje novinarjev v Avstriji, nihče ni prisiljen, lahko pa; večina to dela. To so izobraževanja na splošno, ne jezikovna. Naše jezikovno izobraževanje poteka vzporedno z lektorjem. Lektor se vsakemu posveča, ga korigira in tudi uči. Vsak urednik se od številke do številke uči in izboljšuje jezik in gramatiko. Iz lastne izkušnje povem, da je to največ. Noben tečaj ne pomaga toliko. Če opozori lektor redno, je to največ.

11. Katera zakonodaja vas zavezuje pri delovanju vašega medija? (avstrijska, slovenska, kateri zakoni)

Avstrijska, avstrijski medijski zakon – avstrijski zakon o medijih.

12. Za konec še, s kakšnimi težavami se srečujete pri vašem delu (finance, premajhna branost/poslušnost/premajhna naklada, prevelika medijska raznolikost na trgu/prevelika konkurenčnost drugih medijev, premalo kadra, slabi pogoji dela, prostorska stiska in podobno)?

Glavni problem, ki ga imamo novinarji, je notranja politična razcepljenost koroških Slovencev. Prej smo imeli dva časopisa, en je bil konzervativen, drug liberalen, levičarski in je izšel iz OF. Zdaj so se združili. Imamo ta problem, da imamo en časopis, ljudje se pa niso spremenili. Ljudstvo je enotno, se jim gre za preživetje slovenskega naroda na Koroškem in preživetje jezika, politične elite se pa permanentno kregajo in skušajo vplivati na uredništvo – par ljudi, ki ima v Sloveniji in v Avstriji dovolj vpliva. Permanentno vplivajo na urednike, to hromi delo, novinarji ne morejo biti tako objektivni, kot bi lahko bili, vsi v določeni meri okrnjeno poročamo, se bojimo posledic, če bo prekritično. Zdaj se trenutno dela na tem, da bi naredili novo medijsko zadrugo, katere člani bi bili vsi bralci časopisa. Dobili bi uredniški institut, ki določa delo novinarjev. Pri tem ima tudi Slovenija določene vplive, daje največ denarja in uveljavlja svoj vpliv. Želja novinarjev je neodvisnost od političnih struktur, te neodvisnosti žal ni, kot si novinarji želijo, v tej meri. Denar daje Urad RS za Slovence v zamejstvu.

Sicer pa na Koroškem 50.000 vernikov hodi k mašam v slovenskem jeziku, v okviru cerkvenih struktur so povezani. Če se jih vpraša, če so Slovenci, rečejo, da ne. Nižja je izobrazba, tem manj se zavedajo pomena jezika in naroda, večja je izobraženost, večji je delež slovenske narodne skupnosti. Slovenska narodna skupnost nima več deleža med delavci, je le inteligenca pa kmečko prebivalstvo, kmečko tudi pojema, slovenska skupnost je nadpovprečno visoko izobražena, ki se je zreducirala na 15.000.

Bili sta dve tiskarni, en teden pri tiskarni Drava, en teden pri tiskarni Mohorjeva, to je težavno, drugi roki, drugi pogoji, ena je na visokem standardu, ena je še nekje na 80. letih. Danes bi se to lahko spremenilo, to so poslovne težave, ki so ostale iz tistega časa.

Imamo slovenski radio na slovenskem Koroškem, tam imajo 18 novinarjev, potem prideta še dva zasebna radia, tam je še 10 novinarjev, to sta radio Agora in radio Dva, razdelijo si 24 ur programa, oni imajo skoraj 30 ljudi, tu smo pa le štirje ljudje. Napačno težišče se daje

v narodni skupnosti, mi bi potrebovali vsaj 10 novinarjev na časopisu in vsaj dvojni obseg. Če celovito gledam medijsko sliko koroških Slovencev, to ni primerno težišče. Slovenska narodna skupnost bi morala to tako postaviti, da bi bilo to v redu. Potrebovali bi tudi dva človeka, ki bi servisirala internetno stran, to je zelo skromno. To zahtevajo od nas, portal, nihče pa ne pomisli, da imaš toliko malo ljudi, ki urejajo vse strani. To enostavno ni možno. Enostavno se premalo pomena daje temu. V Avstriji se po zakonu dobi nek denar za tisk, ki je vezan na naklado. Če bi *Novice* merili glede na dvojezična območja, bi bilo ok, sicer pa ne gre, 5.000 evrov je maksimum, ki se ga lahko dobi. Avstrija ne upošteva, da manjšina živi na dvojezičnem območju, ki je omejeno, mi ne živimo na celem Koroškem in v Avstriji. Mi Avstriji plačamo več davkov, kot pa ona nam da.

13. Slovenske politične stranke? So razdeljene na leve in desne? Katere so, če so, v avstrijskem parlamentu?

Posamični koroški Slovenci so včlanjeni v večinske stranke, v Ljudsko stranko, Zelene. Prav manjšinska pa je le Enotna lista. Imeli smo prek Zelenih Karla Smolleja v 80. letih, enkrat je odstopil iz Zelenih in šel na listo liberalnega foruma. To je bil edini predstavnik slovenske narodne skupnosti v parlamentu v novejši zgodovini.

14. Kako je z Narodnim svetom koroških Slovencev? Slišala sem, da naj bi ga želeli razpustiti oz. da so v marcu podali predlog o samorazpustitvi, kakšno je trenutno stanje, tudi splošno na Koroškem?

NS ima zdaj novega predsednika.

PRILOGA B

INTERVJUVANEC: Hanzi Tomažič, urednik krščanskega lista zamejskih Slovencev na Koroškem *Nedelja*

1. Kakšen je osnovni namen izhajanja/pisanja/delovanja vašega medija? (povezovanje/ohranjanje/obveščanje manjšine, uporaba in/ali ohranjanje slovenskega jezika itd.)

Najprej moramo omeniti, da je to verski cerkveni list, to je namen. V naših pravilih piše, da smo komunikacijski list naših vernikov, ki so doma predvsem na dvojezičnem ozemlju. Iz tega izhaja naš namen, ki ga drugi časopisi nimajo. Kaj je posebnost *Nedelje*? Gotovo to, da izhaja v slovenščini v primerjavi z drugimi takimi časopisi v Avstriji, s tem da imamo mi posebno vsebino, predvsem je veliko kulture, kulturni utrip določa manjšino, v večji meri poročamo o tem kot en normalen avstrijski cerkveni časopis.

Namen lahko povežemo z našo zgodovino. Naša zgodovina je dolga. Prva številka je izšla leta 1927, po v narekovajih izgubljenem plebiscitu, po izgubi elite, deloma so bili izgnani, deloma so odšli, znano je bilo, da ni več te elite. Zato se je skupina duhovnikov dala skupaj in se odločila, da bo dala Slovincem slovenščino. *Nedelja* je skozi vsa ta leta to razširjala. Na Koroškem imamo dva tednika, to sta *Nedelja* in *Novice*, ki je bolj politično-kulturni list. Zanimivo je, če ta dva primerjamo, da ima *Nedelja* več takih bralcev, ki so na obrobju in manj znajo slovenščino in nimajo drugega kot ta list, morda *Nedeljo* pa še imajo. Včasih je *Nedelja* edina vez do slovenščine. S tem ima *Nedelja* posebno poslanstvo, ki se vidi iz naše strukture. Jasno pa je, da imamo, da nagovarjamo predvsem starejšo skupino, naši naročniki so starejši, kar je en problem. Mi moramo nekako skušati doseči tudi mlade bralce, to skušamo urediti z novimi pristopi, na eni ravni so priloge. Namen priloge je drug, ena je kulturna ena družinska, z družinsko skušamo nagovarjati mladino, take med 30 in 40, ker moramo ravno tele nekako skušati pridobiti, da bodo več brali v slovenščini. Ravno ti so, ko dobijo otroke, pripravljeni, da to berejo. Zato skušamo nekako nagovarjati to populacijo. S kulturnimi prilogami, ki imajo nekako širša obzorja, skušamo pa nagovarjati predvsem urbano okolje. V zadnjih letih se je na Koroškem marsikaj spremenilo. Prej je bilo več kmečkega prebivalstva, zdaj je več urbanih, ki

so v Celovcu, Gradcu, kjer so tudi študirali. Ravno na te ciljamo s kulturno prilogo, s katero skušamo nagovarjati širšo okolico. Nam tukaj dobro uspeva. Dejstvo je, da v svetovnem merilu tiskani mediji upadajo. Če pogledate, kakšna je konkurenca internetov, to vidite. Mi poskušamo tudi s prisotnostjo na facebooku (v nadaljevanju: fb). Pri fb imaš lahko tudi statistike, ki sledijo prijateljem, tudi starostno strukturo, ta struktura je čisto druga kot običajno. Pri tisku je večina nad 50, pri fb je pa struktura med 20 in 35. To je takšna struktura, ki je drugače sploh ne bi dosegli. Na fb objavimo naslovnico, s tem ohranjamo sicer rahlo, a eno nit z mlado generacijo. Zato se nam zdijo ti novi mediji izrednega pomena, s tem lahko ohranjamo nit z mlajšo generacijo.

Opazila sem, da imate tudi spletni naslov oz. časopis.

Mi smo prvega naredili leta 95, s tem smo bili med avstrijskimi cerkvenimi časopisi prvi v temu. Edini problem je, da za to nimamo dodatnih resursov. Mi moramo z obstoječim timom dodatno delati, kar je včasih vsega malo preveč in malo kvaliteta trpi, ne moremo biti čisto ažurni. Najnovejši pristop internetnega pristopa gre v dvojno: mi naredimo zanimive multimedialne ponudbe, začnemo eksperimentirati z videofilmii. Poleg ustaljenega tiskanega medija skušamo priti do ljudi z novimi pristopi, pri tem igrajo novi socialni mediji pomembno vlogo. Tako smo ustanovili blog, s tem objavljamo čisto novo vsebino. S tem se lahko približamo bralcu, kar je naš namen. Delati v manjšinskem mediju je lahko naporno, ker vsak vsakega pozna, lahko je pa tudi prednost, to lahko ustvari večjo povezanost v časopisu, kar pa časopisi želijo.

Ali ste razmišljali, da bi šli v video, v televizijo?

Seveda smo. Koroški Slovenci smo se vedno borili za vsako minuto, da smo dobili radio, da imamo eno polurno tv-oddajo, zdaj s spletnimi možnostmi imaš pa po tehniki možnost, da ti sam relativno samostojno narediš en videoportal, kjer imaš lahko aktulna poročila ali posnetke iz življenja koroških Slovencev. Tu je pa res problem v resursih. Smo trije uredniki. S temi resursi delati vse, ne gre. Da bi pa za take projekte dobil dodatne resurse, je pa težko prepričati institucije. Zaradi majhnih marketinških možnosti so manjšinski mediji v velikem primeru odvisni od dodeljenih financ. V veliki meri pridejo iz škofije, nekaj iz Slovenije, nekaj iz Avstrije. Mi ne bi mogli preživeti samo od naročnin.

2. Na kaj se predvsem osredotočate pri pisanju v vašem časopisu – so to bolj (večinoma) zamejske tematike (izključno regionalne/lokalne novice/teme, nacionalno pomembne teme), versko dogajanje, jezikovna izpiljenost, pisanje o ljudeh ali čisto kaj drugega?

Dejansko ker smo verski časopis, se to tudi vizualno vidi, v sredini časopisa je božja beseda, to je tudi v prenesenem pomenu mišljeno. Da spravimo to besedo v širši kontekst, je tudi osrednja naloga. Noče pa biti *Nedelja* le časopis z nabožno vsebino, temveč hoče biti moderen verski časopis, zato imamo tudi družbenopolitičen komentar, to so ugledne osebnosti manjšinske skupnosti, ki aktualne teme v življenju slovenske manjšine komentirajo. To je posebnost našega časopisa v primerjavi z drugimi cerkvenimi avstrijskimi časopisi. To imamo že nekaj časa, od samega začetka sodobne *Nedelje*, od 80. let. Poleg tega pa še poročanje dogajanja v svetovni cerkvi, imamo pa tudi branje za kulturno zainteresirane in mlade.

Pri otroški strani je tako, da so navadno stari starši tisti, ki berejo to stran, tako je mišljena, da stari starši skupaj z otroci pogledajo to stran. Ta vez, stari starši z mladimi, veliko bolj funkcioniira kot s starši. Imamo tudi mladinsko stran, ki jo pripravlja mladinska katoliška organizacija, s tem skušamo nagovarjati tiste mladince, ki so povezani z vero.

Relativno obširen del je aktualno kulturno področje iz naših občin, to so gledališke premiere, koncerti.

3. Katere teme/področja se vam zdijo še posebej pomembna (ključna) za dobro počutje manjšine, tudi za njihov razvoj in zanimanje? Zakaj?

Osnovna in prva tema je, kako ohranjati oz. zbuditi samozavest. Metatema je samozavest. Dejstvo je, da smo koroški Slovenci pod družbenim pritiskom, to ostane kolektivno. In je problem, da smo se koroški Slovenci navadili, da smo žrtve, da smo bogi, da smo odrinjeni na rob. Zato je nekako glavna skrb, kako dvigniti samozavest. To lahko narediš po moje. To je odvisno od splošne klime v okolju. Kar se tiče tabel, mi smo zadovoljni s tem, kar smo dobili. Bolj odločilno je, da bi prišlo do spremembe v ozračju, da to ni nekaj slabega. V časopisu lahko to tako naredimo, da prinašamo zgodbe, kjer se kaže, kako je pametno, da znaš dva jezika,

kakšna obogatitev je, če znaš več v življenju, vse to je naloga časopisa, da to skuša na zavestni in podzavesti ravni prinesiti. To je namen, zakaj poročamo toliko o kulturnem področju, da ljudje vidijo in rečejo, glej, kako naši ljudje ustvarjajo. Vse to primerjamo z nemškim življenjem; lahko rečemo, da je naše dogajanje bolj živo kot pa pri nemško govorečih. To ustvarja pri naših ljudeh zadovoljstvo in veselje.

4. Se večinoma financirate iz naročnin ali iz redne prodaje? Kakšno je približno to razmerje v odstotkih? Kje vse pa prodajate vaš časopis?

Redne prodaje skoraj ni, to so izključno naročniški časopisi. Se dobi v Mohorjevi knjigarni. Nima veliko smisla to drugače organizirati. Če bi hotel biti kiosk, potrebuješ marketing. Za to potrebuješ sredstva, mi jih nimamo. Mi smo zadovoljni, če imamo kolikor toliko stabilno naročnino. Navadno je tako, če grejo otroci od hiše, zdaj imaš svoj dom, ti jaz plačam *Nedeljo*, tako se otroci navadijo. Zato moramo pa mi nuditi primerno branje.

Tako sredstva iz Slovenije in Avstrije so v celoti gledano relativno majhna; večina pride iz škofije, delež države je okoli 10 %, od obeh skupaj. Ta sredstva se dobijo letno. Mi se moramo prijaviti. Vsako leto začetek februarja je to. Tu moraš ponovno utemeljiti delovanje in obrazložiti nove dejavnosti, npr. kulturne. Mi imamo tako prilogo o mladih kulturnikih, zato smo prosili za posebna sredstva, ki smo jih potem tudi dobili. Zato poleg osnovnega delovanja naprošamo še za posebne akcije. S tem lahko financiramo tudi kako marketinško akcijo. S temi sredstvi iz Slovenije smo imeli tudi eno zelo uspešno akcijo. To nam je prineslo 60 novih naročnikov. Res je, da vsi ne ostanejo, je pa dovolj, če jih že polovico.

5. Kdo vse so bralci vašega časopisa? Koliko približno jih je (če obstaja raziskava trga, bi bili rezultati dobrodošli) in katerih je največ (spolna in starostna struktura)?

Nagovarjamo predvsem starejšo skupino, naši naročniki so starejši, skušamo pa s prilogami nagovarjati mlado generacijo, kot sem že povedal. (več o bralski strukturi se nahaja v odgovoru na prvo vprašanje)

6. Koliko od tega pa je naročnikov?

3.000. V prosti prodaji je malo manj, od tega je 300 iz Slovenije, predvsem župniki, duhovniki. Enkrat smo poskusili tudi na slovenskem Koroškem, Pliberk. Imeli smo neko akcijo, ampak množično nam ni uspelo.

7. Koliko zaposlenih novinarjev dela v vaši hiši? Tu mislim na vse – notranji, stalni, zunanji oz. občasni/honorarni sodelavci. Je to dovolj kadra?

Pri nas smo štirje. Pri avstrijski radioteleviziji jih je največ 14, okoli 30 jih je vseh skupaj na Koroškem, ki pišejo v slovenščini. Imamo enega sodelavca v Sloveniji, ki pripravlja pregled slovenskega tiska, in tam imamo neke možnosti, da ohranjamo to bralstvo, da se pri enem določenem krogu ljudi iz Slovenije ohranja neko bralstvo. Za tiskano izdajo je to dovolj ljudi, za druge aktivnosti, kar je pa pametno, je pa premalo.

8. Kakšna je povprečna starost novinarjev in kakšna je njihova izobrazbena struktura (fakultetna, visoko/viššješolska, srednješolska ...)?

Povprečna starost pri nas je ... Ko smo mi začeli, je bila manj, 30 let je od tega, zdaj smo pa stari postali seveda (smeh). Malo manj je zdaj kot 50. Izobrazba je srednja šola, izjemoma fakulteta. Tisti, ki grejo študirat na Dunaj, navadno ostanejo tam ali delajo pri velikih avstrijskih medijih, težko jih je pritegniti, ker so finančni pogoji pri avstrijskih medijih boljši.

9. Imate v uredništvu pri pisanju v slovenščini kdaj kakšne težave? Če da, konkretno kakšne? Bi si morda želeli še več znanja in izkušenj o in v slovenskem jeziku?

Dejstvo je, da moramo paziti, da ne uporabljamo preveč visok jezik; dejstvo je, da imajo naši bralci probleme slediti. Zato je za nas pomembno, da se ohranja neka raven jezika. Lahko se drugače to tudi zoži na narečja, v narečju pa ne moremo pisati, moramo tudi ohranjati pisani jezik.

10. Naredite/pripravite v vaši hiši kaj posebnega v zvezi z izpopolnjevanjem novinarjev v slovenskem jeziku? Kaj na primer, kako se tega lotite, zakaj to organizirate?

To je v bistvu en problem; pametno bi bilo, da bi ravno pri šolanju novinarjev dobili ustrezno izobrazbo. Dobro bi bilo, da bi delali eno leto v Sloveniji. Jaz sem imel tako priložnost, sem delal pol leta pri Družini. Prvič, da se navadiš strokovnih izrazov, pa da si čisto v slovenskem okolju, in to se pozna. Pozna se že, kako razmišljaš, kako gradiš zgodbe. Tega je vse premalo. Nekaj je bilo kontaktov s konzulatov, da bi to potekalo, pa se je izjalovilo. Enkrat je sicer bil nek seminar, a ni sistematike v tem. To je en poseben izziv tudi za odgovorne na Koroškem in konzulate, da bi izdelali to šolanje, da bi potekale izmenjave.

11. Imate morda tudi lektorje, ki vam pomagajo pri pregledovanju besedila?

Imamo tudi lektorico. To je za lektorja težko delo, da spravi v eno obliko. Ona je imela na začetku velike težave, morala je znižati nivo, da je treba popraviti tako, da naši ljudje še razumejo. S tem lahko ohranjamo nek nivo, ki je pomemben, ker naši bralci lahko malo berejo, zato pa mora biti jezik kolikor toliko v redu.

12. Katera zakonodaja vas zavezuje pri delovanju vašega medija? (avstrijska, slovenska, kateri zakoni)

Tu ni veliko restrikcij. Velja splošni medijski zakon. To je ta splošni, ki ne posega veliko. Potem imamo pa mi interni statut, ki ni zelo izdelan, določa pa okvire. Mi ne moremo recimo objavljati proticerkvenih vsebin. Kakega slovenskega zakona se nam ni treba držati.

13. Za konec še, s kakšnimi težavami se srečujete pri vašem delu (finance, premajhna branost/poslušnost/premajhna naklada, prevelika medijska raznolikost na trgu/prevelika konkurenčnost drugih medijev, premalo kadra, slabi pogoji dela, prostorska stiska in podobno)?

Pravzaprav tako, po prostoru in tehničnih medijih nikakor ni kaj takega, da bi nas oviralo. Imamo tudi najnovejšo tehnologijo. To je res razveseljivo.

Kar bi si pa želel, je pa dejansko, če bi imeli več možnosti za mlade sodelavce, ki bi bili zadolženi za splet. Da ne bi bilo to dodatno breme za naše ljudi, ki morajo delati že priloge in redno vsebino. Tu bi bilo zelo fajn, če bi imeli še dodatne možnosti zaposliti kakega mladega, pa da bi se tudi ukvarjal z marketingom. Mi nimamo marketinškega oddelka. Tu so zadeve, kjer bi želel več podpore. Največ sredstev gre za plače. Za vsakega dodatnega, ki ga nastaviš, je strošek precejšen; moraš plačati tudi Avstriji, največji strošek je plačilo. Če je več sodelavcev, se to bistveno pozna. Katoliška cerkev kot taka ima probleme. Mi imamo sicer prispevek katoliški, ampak se število manjša.